

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych.

Wysoki Sejmie!

Załatwiając zeszłoroczne sprawozdanie Wydziału krajowego w tym przedmiocie, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu d. 2. kwietnia 1899 r. na wniosek komisji gospodarstwa krajowego następujące uchwały:

„I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o kraj. niższych szkołach rolniczych i o szkole ogrodniczej w Tarnowie.

II. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 4650 złr. na uzupełniające budowy w szkole rolniczej w Suchodole“.

Z wykonania uchwały pod II. zdaje Wydział krajowy sprawę w następującem poniżej szczegółowem sprawozdaniu o szkole suchodolskiej, poprzedza zaś je ogólnym przeglądem spraw dotyczących wszystkich zakładów pospołu.

Sprawozdanie o krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie przedkłada Wydział krajowy oddzielnie.

W pięciu kraj. niższych szkołach rolniczych (nie licząc szkoły w Dublanach objętej osobnem sprawozdaniem) pobierało naukę w r. szkolnym 1899/900 ogółem 177 uczniów, przyjmując stan z końcem roku szkolnego.

Stały wzrost frekwencyi w tych szkołach przedstawia następujące zestawienie za ubiegły okres pięcioletni.

Ilość uczniów z końcem roku szkolnego

	1895/6	1896/7	1897/8	1898/9	1899/900
Horodenka	36	32	41	38	42
Jagielnica	30	33	37	38	38
Kobiernice	32	33	28	31	38
Bereźnica	—	10	20	28	34
Suchodół	—	—	—	9	25
Ogółem	98	108	126	144	177

Na rok 1900/901 wpisano ogółem na wszystkie trzy lata nauki 202 uczniów, z tego 72 na pierwszy rok nauki. Na każdą szkołę przypada średnio po 40 uczniów,

to znaczy, że frekwencya dosięgła w bieżącym roku szkolnym liczby zakreślonej jako *maximum* w statutach organizacyjnych kraj. niższych szkół rolniczych.

Cały trzyletni okres nauki ukończyło w r. 1899/900 ogółem 47 uczniów (wobec 36 w r. 1898/9) z tych wróciło 2 na ojcowiznę, 1 udał się na kurs mleczarski, 1 wstąpił do seminarjum nauczycielskiego, 8 powołano do służby wojskowej, 34 przyjęło obowiązki oficyalistów prywatnych (25 w r. zeszyłym), a Dyrekcye szkół w Bereźnicy, Horodence i Jagielnicy podnoszą w swych rocznych sprawozdaniach, że mogły tylko w części zadość uczynić licznym zgłoszeniom ze strony zarządów dóbr o uczniach kończących szkołę.

Nauka odbywała się we wszystkich zakładach prawidłowo, Wydział krajowy nie ustawał w usiłowaniach, ażeby ulepszenia w sposobie nauczania uzupełnić w kierunku zakreślonym w zeszłorocznym sprawozdaniu i utrwalić. W tym też celu wznowił Wydział krajowy w b. r. pożyteczne pod każdym względem konferencye nauczycieli szkół rolniczych dla przedyskutowania kwestyi zasadniczych, dotyczących się organizacyi szkół, środków naukowych i metody nauczania.

W trzydniowej konferencyi, odbytej w ostatnich dniach lutego wzięli udział kierownicy wszystkich kraj. niższych szkół rolniczych i dyrektor szkół rolniczych w Dublanach. Wyniki obrad uczyni Wydział krajowy przedmiotem sprawozdania za rok szkolny 1900/901.

Dla zaradzenia brakowi podręczników ogłosił Wydział krajowy w roku ubiegłym konkurs na napisanie książek podających wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych, nauki rolnictwa i hodowli, przeznaczając za najlepszą pracę w każdym przedmiocie po 1000 K nagrody. Ponieważ z wpływem konkursu w d. 30. listopada 1900 r. nadesłano zaledwie dwie prace, a nadto kilku nauczycieli niższych szkół rolniczych wniosło przedstawienie, że obowiązkowe zajęcia utrudniają im w wysokim stopniu wykończenie zaczętych prac konkursowych w powyższym terminie, przedłużył Wydział krajowy termin konkursu do końca kwietnia b. r.

Z otwarciem trzeciego roku nauki w szkole suchodolskiej wprowadził Wydział krajowy w tym zakładzie, w myśl postanowień statutu, naukę uprawy i wyprawy roślin włóknistych. Naukę zorganizowano na zasadach przyjętych ogólnie w krajowych niższych szkołach rolniczych. Udzielanie nauki uprawy roślin włóknistych poruczył Wydział krajowy p. Janowi Górskiemu, byłemu nauczycielowi wędrownemu uprawy lnu z ramienia c. k. Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie. Pan Górski pozostawał od r. 1890 w służbie krajowej jako nieetatowy nauczyciel w szkole uprawy lnu w Gródku, przeniesiony następnie po zwinięciu szkoły w r. 1898 do świeżo wówczas założonej szkoły rolniczej w Suchodole, pełnił tu obowiązki instruktora. Obecnie powierzając p. Górskiemu naukę uprawy roślin włóknistych, zamianował go Wydział krajowy prowizorycznie trzecim nauczycielem pomocniczym na podstawie etatu nauczycieli szkoły suchodolskiej, uchwalonego przez Wysoki Sejm w dniu 3. lutego 1898 roku. Mimo dłuższej służby krajowej p. Górski nie mógłby być mianowanym stałym nauczycielem, gdyż przekroczył wiek wymagany od wstępujących do służby krajowej. Wydział krajowy mniema jednak, że Wysoki Sejm, w uznaniu długoletniej i skutecznej służby nauczycielskiej p. Górskiego, usunie tę przeszkodę, udzielając p. Górskiemu *veniam aetatis* i zezwoli na przyjęcie jego lat służby w szkole w Gródku jako wliczalne do emerytury. W tym celu przedstawiamy Wys. Sejmowi przy końcu sprawozdania odpowiedni wniosek do uchwały.

Naukę uprawy roślin włóknistych wprowadzi Wydział krajowy w b. r. także w szkole rolniczej w Bereźnicy, ponieważ ten rodzaj uprawy jest w okolicznych gospodarstwach włoczańskich dość rozpowszechniony, a przy odpowiednim rozkładzie nauki teoretycznej i ćwiczeń praktycznych będzie mógł p. Górski w obu zakładach, w Suchodole i w Bereźnicy, naukę uprawy lnu udzielać.

W składzie personalu nauczycielskiego zaszły w ubiegłym roku następujące zmiany. Wydział krajowy zamianował zastępców nauczycieli fachowych pp. Józefa Fronia i Stanisława Dzierżbickiego rzeczywistymi nauczycielami fachowymi, pierwszego dla szkoły w Suchodole, drugiego dla Kobiernic, przenosząc następnie nauczyciela fachowego p. Ludwika Kaweckiego z Bereźnicy do Kobiernic, przydzielił Wydział krajowy p. Dzierżbickiego do Bereźnicy.

Z dniem 31. sierpnia 1900 r. zrezygnował p. Włodzimierz Markowski z posady nauczyciela fachowego w szkole rolniczej w Horodence i objął posadę nauczyciela głównego w c. k. seminarium nauczycielskiem w Zaleszczykach. W krótkim stosunkowo przeciągu czasu powtarza się to już po raz trzeci, że nauczyciele fachowi kraj. szkół rolniczych rezygnują ze swych stanowisk, przyjmując lepiej płatne posady w seminarjach nauczycielskich, a zdarzać się to może i nadal w miarę tworzenia nowych seminarjów. Okoliczność ta godną jest uwagi z tego względu, że powstający stąd ubytek w składzie grona nauczycielskiego, coraz jest trudniej zastąpić dla braku ukwalifikowanych kandydatów. Wydział krajowy zwraca szczególniejszą uwagę na przygotowanie dobrych sił nauczycielskich i nie szczędzi zachęty i poparcia materialnego z funduszków stypendyjnych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Liczba zgłaszających się jest jednak mała, a z tych niewielu zwraca się jeszcze pewna część po uzupełnieniu studyów fachowych do zawodów lepiej płatnych, niż stanowisko nauczyciela niższej szkoły rolniczej, i przedstawiających lepsze widoki na przyszłość. To też po ustąpieniu p. Markowskiego ze szkoły w Horodence, Wydział krajowy nie miał do dyspozycji wyrobionej siły nauczycielskiej i mógł przydzielić tylko do pomocy kierownikowi szkoły swego stypendystę p. Jana Horbania, który po ukończeniu w r. 1899 wyższej szkoły rolniczej w Dublanach odbywał praktykę rolniczą w Osieku, w powiecie Białskim. Pan Horbań oddał się z zamiłowaniem poruczonemu obowiązkowi i po kilkumiesięcznej praktyce zastępuje w zupełności drugiego nauczyciela fachowego.

Na życzenie c. k. Rady szkolnej krajowej zaprowadził Wydział krajowy w b. r. w szkole suchodolskiej jednoroczny kurs rolniczy dla nauczycieli szkół ludowych na podstawie nowego programu nauki, przystosowanego lepiej do potrzeb przyszłych kierowników uzupełniających kursów rolniczych w szkołach ludowych. Kurs otwarto w dniu 1. lutego b. r. Koszta z urządzeniem kursu połączone pokryte będą w połowie z funduszków krajowych, w połowie zaś z subwencji rządowej.

Załączając jako alegaty 1., 2., 3., 4. i 5. szczegółowe sprawozdania kierowników szkół, dodajemy w dalszym ciągu następujące uwagi o stanie i potrzebach każdego zakładu z osobna.

I. Szkoła w Bereźnicy.

Szkody zrządzone w budynkach szkolnych pojawieniem się grzyba, usunięto kosztem nadzwyczajnego kredytu uchwalonego w r. ubiegłym i stan budynków doprowadzono do zupełnego ładu. W gospodarstwie szkolnem, posiadającym piękną oborę rasy pół krwi Simenthal, widocznym jest stateczny postęp. Już w roku ubiegłym przedstawiliśmy, że gospodarstwo zaczęte w warunkach uciążliwych, na gruntach jałowych, dało 750 K dochodu. W b. r. wykazuje bilans gospodarstwa również 716 K nadwyżki w stanie czynnym, nie licząc dochodu z ogrodu w kwocie 212 K.

Kierownikowi szkoły p. Henrykowi Rozwadowskiemu udzielił Wydział krajowy zasiłku w kwocie 200 K na wyjazd do Wiednia celem wzięcia udziału w kursie dla praktycznych rolników, urządzonym w głównej szkole ziemiańskiej we Wiedniu w czasie od 19 do 24 lutego 1900 r.

W budżecie szkoły na r. 1901 nie prelinuje Wydział krajowy żadnych wydatków nadzwyczajnych. Nieznaczne zmiany w zwyczajnych wydatkach i dochodach budżetowych, poczynione na podstawie wynikłości z lat poprzednich, uzasadnione są w przedłożonym Wysokiemu Sejmowi preliminarzu budżetu.

2. Szkoła w Horodence.

O zmianie w składzie grona nauczycielskiego wspomnieliśmy poprzednio. Nauczyciel szkoły horodeńskiej p. Ludwik Zub, brał udział w kursie przerobów owocowych, urządzonym przez Spółkę owocarską w Nadwornie, w czasie od 17. do 20. października 1900 r.

W budżecie szkoły na r. 1901 prelinuje Wydział krajowy nadzwyczajny wydatek w kwocie 1.200 K, na pokrycie dachu nad budynkiem zakładowym o po-

wierzchni 877 m². (W roku zeszłym, pokryto nowym dachem dom administracyjny i stajnię). Nadto upraszamy Wys. Sejm o przyznanie następujących jeszcze nadzwyczajnych kredytów wstawionych do preliminarza budżetu szkoły: 200 K na wstawienie nowych podłóg w kuchni, jadalni uczniów i w mieszkaniu nauczyciela elementarnego; 800 K na wykopanie studni na obejściu szkoły. Przez urządzenie studni na miejscu, zaoszczędzi się koszt uciążliwego, zwłaszcza w porze zimowej, dowożenia wody na potrzeby szkoły z odległości 6 kilometrów.

3. Szkoła w Jagielnicy.

O stanie i rozwoju szkoły, daje dokładny pogląd, staranne sprawozdanie roczne kierownika zakładu. Podnieść tu wypada, że wzorowo prowadzone gospodarstwo szkolne, dało w r. 1899/900 67 K 50 g dochodu z morga.

W budżecie szkoły na r. 1901 preliminuje Wydział krajowy podobnie, jak w roku zeszłym 200 K jako nadzwyczajne wynagrodzenie dla nauczyciela elementarnego za naukę pszczelnictwa i sadownictwa i nadzwyczajny wydatek w kwocie 200 K na poszycie dachu nad budynkiem administracyjnym.

4. Szkoła w Kobiernicach.

Frekwencya wzrosła w zeszłym roku szkolnym do liczby 38 uczniów, a na rok 1900/901 zapisało się do tej szkoły ogółem 42 uczniów. Wobec zwiększonej frekwencji tem dotkliwiej odczuwa się wady zabudowań szkolnych. Zarządzając w lecie zeszłego roku odnowienie dachu gontowego nad głównym domem zakładowym, polecił Wydział krajowy zbadać przy tej sposobności ogólny stan zabudowań szkolnych. Badanie techniczne dało rezultat ujemny. Okazało się przedewszystkiem, że główny budynek zakładowy, nie objęty kontraktem dzierżawy, lecz odstąpiony bezinteresownie na cele szkoły, musi być poddany gruntownej restauracyi. Konstrukcyę dachu i powałę znaleziono w stanie przegniłym, grożącym wprost zawaleniem się. Podłogi, odrzwia i inne części drzewne budynku zaatakowane są w wysokim stopniu pojawieniem się grzyba. W nielepszym stanie znaleziono budynek adaptowany w r. 1896 ze stajni na pomieszkania nauczycieli. Budynki folwarczne, szczególnie zaś stajnia na krowy i szopa, wymagają również rychłego uporządkowania. W sprawozdaniu technicznym podniesiono, że usunięcie wszystkich tych braków, konieczne w interesie porządku i higieny, mogłoby nastąpić stopniowo, że jednak wymagać będzie, bądź co bądź, znacznych nakładów, większych niemal niż wartość samych budynków w obecnym ich stanie. Ułożenie nowej powały i zupełne odnowienie dachu musiały być bezwzględnie zarządzone i wykonane kosztem 6.000 koron, pokrytym w małej tylko części z kredytu nadzwyczajnego 200 K preliminowanego w r. 1900; resztę 5.800 K, wydaną zaliczkowo w roku poprzednim, wstawia Wydział krajowy do preliminarza budżetu szkoły na r. 1901. Dalsze inwestycje Wydział krajowy wstrzymuje na razie, kierując się zarówno względami na stan funduszków krajowych, jak i na bliski termin rozwiązania dzierżawy folwarku kobiernickiego, ustającej według kontraktu w r. 1904. Po przeprowadzeniu rokowań z właścicielem majątku przedłoży Wydział krajowy swe wnioski w najbliższym przyszłym sprawozdaniu.

5. Szkoła w Suchodole.

Rozwija się pomyślnie. W r. 1900 otwarto trzeci rok nauki, na który przeszło dziewięciu uczniów. Na I rok nauki przyjęto 15 uczniów nowych, razem liczy szkoła obecnie 39 uczniów.

Wykonując uchwałę Wys. Sejmu, przytoczoną na wstępie sprawozdania pod 2) przeprowadził Wydział krajowy potrzebne jeszcze uzupełnienia w zabudowaniach szkolnych. Ukończono mianowicie wewnętrzne urządzenie stajni, założono wzorową gnojarnię, postawiono mleczarnię i lodownię, odrenowano piwnice budynków i wszy-

stkie ścieki odprowadzono krytym betonowym kanałem. Kredyt uchwalony na te adaptacje wynosił 9.300 K, wydano zaś ogółem 9.345 K. Małe to przekroczenie wynikało wskutek potrzeby głębszego poprowadzenia kanału, niż to przewidziano w projekcie technicznym. W ubiegłym roku uzupełniono równieź zbiory środków naukowych z pomocą przyznanej na ten cel subwencji państwowej w kwocie 2.000 koron. Gospodarstwo szkolne, zaczęte w trudnych warunkach wskutek zaniedbania wydzierżawionych gruntów, doprowadzono do równowagi. Czysty dochód wyniósł w r. 1899 kwotę 258 koron. Do preliminarza budżetu szkoły na r. 1901 wstawił Wydział krajowy w rubr. II. III. IV. i V. kwoty wyższe w porównaniu z budżetem 1900 r., a to stosownie do większych potrzeb wskutek otwarcia III. roku nauki i zaprowadzenia nauki uprawy roślin włóknistych.

Na podstawie powyższego sprawozdania Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych.

II. Sejm udziela p. Janowi Górskiemu, prowizorycznemu nauczycielowi uprawy roślin włóknistych w szkole rolniczej w Suchodole, *veniam aetatis* i upoważnia Wydział krajowy do przyjęcia lat służby p. Górskiego, spędzonych w krajowej szkole uprawy lnu w Gródku, jako wliczalnych do emerytury.

Z Rady Wydziału krajowego król. Galicyi i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

St. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Mieczysław Onyszkiewicz w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy za rok szkolny 1899|900.

A. Ogólne wiadomości o szkole.

Rok bieżący zakończył czteroletni okres istnienia szkoły.

Celem szkoły jest kształcenie synów włościan na uzdolnionych praktycznych gospodarzy.

Szkoła kształci zarazem z pożytkiem pomocników do większych gospodarstw, a popyt za wychowankami jest tak znaczny, że nietylko wszystkie wychodzący i w tym roku znaleźli pomieszczenie ale na wiele zapytań potrzeba było odmownie odpowiedzieć.

Nauka trwa lat trzy. Rok szkolny rozpoczyna się 1. lipca a kończy się w drugiej połowie czerwca następnego roku. Przy końcu roku szkolnego zdaje uczeń egzamin z przerobionego materiału przed wyznaczoną komisją. Wynik dobry rozstrzyga o przejściu na wyższy rok nauki, Rodzice lub opiekunowie bywają o wyniku pisemnie przez Dyrekcyę zawiadamiani. Po skończeniu trzeciego roku składa uczeń egzamin z całości nauk fachowych i otrzymuje świadectwo, w którym wyrażony jest ogólny postęp w naukach stopniami: celujący, bardzo dobry, dostateczny, niedostateczny, a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie — a względnie zaledwie odpowiednie. Świadectwo to ma służyć jako dowód wiedzy wymaganej i wystarczającej dla małego gospodarstwa.

Skład grona nauczycielskiego.

1. Henryk Rogala Rozwadowski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczył rolnictwa, botaniki, zarządu, chemii, ogrodnictwa i sadownictwa jakoteż wydawał dyspozycje folwarczne codziennie, razem 16 godzin tygodniowo prócz dyspozycyi. Oprócz tego prowadził administracyę gospodarstwa szkolnego, internatu, kuchni zakładowej, kancelaryi szkolnej a od 1. stycznia także i mleczarnię szkolną.

2. Nauczyciel fachowy, Ludwik Kawecki uczył fizyki na I. i II. roku, chemii na II. roku, zoologii, hodowli, mleczarstwa, rachunkowości, ustaw rolnych, rybołówstwa i pszczelnictwa a także rysunków, razem 18 godzin tygodniowo. Do 1. stycznia prowadził także mleczarnię szkolną.

3. Nauczyciel do nauk elementarnych, Karol Błaszkiwicz udzielał nauk elementarnych i kaligrafii 32 godzin tygodniowo i pomagał przy prowadzeniu kancelaryi szkolnej.

4. Obowiązki instruktora pełnił p. Karol Nowak, który dozorował uczniów przy wykonywaniu robót praktycznych.

5. Nauki religii udzielali po 3 godziny tygodniowo: Ks. Zdzisław Łuczycki, katecheta ze Stryja, religii rz. kat., ks. Grzegorz Komorzański, proboszcz miejscowy religii greck. kat.

Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka dzieliła się na naukę teoretyczną i na naukę praktyczną. Nauka teoretyczna obejmowała następujące przedmioty, z którymi bądź przez naukę bądź przez demonstracje i ćwiczenia obeznać uczniów było celem szkoły.

P r z e d m i o t	Ilość godzin tygodniowo						Uwaga
	I Kurs		II Kurs		III Kurs		
	okres zimowy	okres letni	okres zimowy	okres letni	okres zimowy	okres letni	
Religia	1	1	1	1	1	1	
Język polski	4	3	3	2	3	2	
Język ruski	2	1	1	1	—	—	
Rachunki	4	3	3	3	3	3	
Geografia	3	1	1	1	2	1	
Historia	—	1	1	1	1	1	
Kaligrafia	2	2	1	1	—	—	
Rysunki	2	2	2	2	1	—	
Fizyka	2	2	2	1	—	—	
Chemia	2	2	2	1	—	—	
Botanika	2	1	2	2	—	—	
Zoologia	2	2	—	—	—	—	
Rolnictwo	—	—	4	3	4	3	
Hodowla	—	—	4	2	3	3	
Pszczelnictwo i hodowla ryb	—	—	—	—	—	2	
Mleczarstwo	—	—	—	—	1	1	
Rachunkowość	—	—	—	—	2	1	
Zarząd	—	—	—	—	2	2	
Uprawa łąk	—	—	—	—	—	1	
Ogrodownictwo	—	—	—	—	1	—	
Ustawy rolne	—	—	—	—	1	1	
Śpiew	1	1	1	1	1	1	
Dyspozycje folwar.	codzień wieczór						
Razem	27	22	28	22	26	23	

b) nauka praktyczna opierała się o gospodarstwo szkolne. Wykonanie robót, jakie gospodarstwo wymaga, powierzono uczniom pod dozorem instruktora a pod kierownictwem kierownika zakładu, który też na miejscu miał sposobność pouczać i objaśniać, dlaczego w taki a nie w inny sposób robota była wykonywana i w jakiby inny jeszcze sposób wykonać się dała. W roku bieżącym w zimie uczyli się też uczniowie II. i III. roku nauki kołodziejstwa, a wykonane statki gospodarskie przez uczeni a także niektóre narzędzia jak: walec, brona i t. p. udowodniły potrzebę i użyteczność tej nauki dla rolniczego zawodu na czas zimowy. Nauka zaś sama wymaga stosunkowo tak nieznacznych wydatków, że wprowadzenie jej do budżetu — zdaniem Dyrekcyi — nie powinno przedstawiać żadnych trudności. Nauka ta o wiele skuteczniejszą byłaby mogła, gdyby szkoła rozporządzała odpowiednim lokalem. Dyrekcyja ma jednak nadzieję, że Wysoki Wydział krajowy mając dobro szkoły na oku i nie szcędząc w tym kierunku nakładu jeszcze w przyszłości przez wyznaczenie odpowiedniego funduszu i tę potrzebę szkoły zaspokoi.

Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym było gospodarstwo szkolne prowadzone na obszarze 30 morgowym własnym i obszarze 33 morgowym donajętym częścią na pastwisko, częścią dla zbioru siana. Dalej pole okazowe, mające 1 morg przestrzeni, na którem prócz różnych odmian zbóż i roślin dla gospodarstwa z innych względów znaczenie mających uprawia się potrzebne warzywa a dalej prowadzi szkółkę owocową. Dla uzupełnienia urządzenia mleczarni zakupiła Dyrekcyja maślnicę holsztyńską 50 l. pojemności i wygniatacz talerzowy rotacyjny ręczny, dalej nowy zamykany skopiec Fleischmana, dwa nowe naczynia do transportu mleka 8 l. pojemności i jeden zbiornik na mleko 40 litrowy. Do zupełnego urządzenia mleczarni brakuje dyrekcyi jeszcze kotła dla podgrzewania mleka, który może w miarę funduszy w roku następnym będzie można sprawić i ustawić. Prócz tego zakupiono: teluryum, termometr maksymalny i minimalny, Psychrometr Augusta i Hygrometr.

Z ważniejszych książek zakupiono: analizę siana z rycinami, wydaną przez ministerium rolnictwa w Berlinie — Fizykę doświadczalną Weinholch — Weterynaryę Rhaua — Atlas do anatomii zwierząt Lieseringa. Prenumerowano Encyklopedyę rolniczą warszawską w dalszym ciągu; Gazetę rolniczą berlińską — gazetę rolniczą warszawską — tygodnik rolniczy i Rolnik; z pism codziennych Gazetę lwowską — z tygodników ludowych „Niedzielę“.

„Rolnika“ dostarczał szkole kierownik Rozwadowski, a gazetę rolniczą i tygodnik nadsyłały redakcyje tych pism bezinteresownie. Za tę ofiarność dla szkoły składa Dyrekcyja na tem miejscu Redakcyom jak najgorętsze podziękowanie.

Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1899/900 było uczeni 34 na wszystkich trzech latach nauki. Na rok I-szy przyjęto 16-tu, uwolniono w ciągu roku z powodu braku postępów w nauce jednego — z powodu choroby jednego, pozostało 14-tu — z tych ukończyło z dobrym postępem naukę tego roku 12-tu, ze złym dwóch. Na roku II-gim było 8miu uczeni, którzy wszyscy ukończyli naukę z dobrym postępem i przeszli na kurs wyższy. Na roku III-im było uczeni 12-tu — wszyscy zdali egzamin końcowy, 10ciu zostało zaraz umieszczonych w gospodarstwie, jeden stara się o stypendyum mleczarskie w celu dalszego kształcenia się, a jeden idzie do wojska. Ze względu na miejsce urodzenia i zamieszkania, było z tych 34 uczeni: z powiatu Jarosławskiego 6, Kamioneckiego 5, Stryjskiego 4, Samborskiego 3, Żółkiewskiego 2, Przemyślańskiego 2, Rohatyńskiego 2, Żydaczowskiego 2, Rawskiego 1, Brzeżańskiego 1, Rudeckiego 1, Sokalskiego 1, Kałuskiego 1, z Lwowskiego 1, z Bolechowskiego 1, z Brzozowskiego 1, Wiek uczeni wahał się między 15—21 lat. Wedle stanu rodziców było synów włościan 24, przeważnie bardzo ubogich, synów rzemieślników i wyrobników wiejskich 6, sy-

nów prywatnych ofycjalistów, właścicieli realności i urzędników 3. Z uczniów, którzy naukę w roku poprzednim ukończyli — wróciło dwóch na gospodarstwo ojca; 4 pozostawało przez ten rok w większych gospodarstwach, jeden był na kursie rybackim w Zatorze i bardzo dobre robił postępy. Ze świeżo ukończonych uczniów, jak już wyżej wspomniała Dyrekcyja, 10 umieściła po różnych większych gospodarstwach, jeden stara się o stypendyum mleczarskie, a jeden ma iść do wojska.

Sprawy internatu.

Uczniowie spali w czterech salach na pierwszym piętrze gmachu szkolnego i mieli do dyspozycyi 3 sale naukowe. Pościel składa się z siennika — poduszki z szezki — dwóch koców (letniego i zimowego) czterech prześcieradeł, dwóch ręczników i dwóch poszewek. Ubrań otrzymali uczniowie w ciągu roku: jedno sukienne, szaraczkowe z czerwonymi wyłogami (właściwy mundur) dwa ubrania drelichowe — dwa ubrania trykotowe, jedną bundę — jedną kurtkę ciepłą, 1 spodnie grube sukienne — kożuch, 1 parę rękawiczek, dwa kapelusze (słomkowy i filcowy) jedną czapkę zimową. Prócz tego w miarę potrzeby dostarczała im szkoła mydła do mycia, czernidła do butów, papieru jakoteż innych potrzebnych do pisania i rysowania przyborów. Żywnienie uczniów odbywało się we własnym zarządzie.

Do śniadania i wieczerzy otrzymywali uczniowie mleko odtłuszczone, tylko w niedzielę mleko pełne. Na okrasę do chleba otrzymywali kolejno: smalec, masło, powidła lub twaróg własnego wyrobu. Mąkę i kaszę zakupywano wprost w młynie w większych ilościach. W ciągu roku wydano 13.367 racyi dziennych, a koszt jednej racyiiennej wedle zapisków szkolnych wynosi 52 groszy. Stąd roczny koszt żywienia osoby bez opału i światła ale wraz z kosztem utrzymania potrzebnej służby do gotowania i prania bielizny uczniów wynosił 189 kor. 80 groszy. Stan zdrowotności w tym roku był bardzo dobry i żadnej poważniejszej słabości nie ma szkoła do zanotowania prócz jednego ostrzejszego zapalenia oczu, które rozwinięszy się na tle skrofulicznym, tak się przewlekało, że Dyrekcyja widziała się zmuszoną dotyczącego ucznia Igo roku ze szkoły uwolnić.

Budynki szkolne.

Budynki starała się Dyrekcyja utrzymać w dobrym stanie i w możliwej czystości — pociąga to jednak za sobą ze względu na wielkość budynków o wiele znaczniejsze koszta, aniżeli uchwalony na ten cel kredyt budżetowy i dlatego byłoby wskazaniem w przyszłości kwotę tę powiększyć, jak to już Dyrekcyja przy przedkładaniu rocznych preliminarzy miała sposobność wykazać. — Zmianę podłóg zniszczonych przez grzyb przeprowadzono we wszystkich ubikacyach w ten sposób, że częścią zastąpiono podłogi dawne dębowymi podłogami — częścią zaś z miękkiego drzewa urządzając jednak silną wentylację pod podłogą, częścią zaś w gmachu szkolnym zastąpiono podłogę betonem cementowym, a w dwóch salach betonem ksyrolitowym. Pozostają jeszcze do wystawienia piece, które przez układanie nowych podłóg w części lub zupełnie uleż musiały zniszczeniu. Również postawiła Dyrekcyja lodownię powierzchniową o podwójnych ścianach wypełnionych trocinami i doświadczenie już w tym roku zrobione wykazało, że budynek w zupełności celowi odpowiada, bo i wygodne pomieszczenie zapewnia na wiktuały i nabiał i lód dobrze się trzyma, tak, że potrzeba tylko na zimę następną zmniejszyć drzwi, bo te są cokolwiek za szerokie a wtedy jeszcze mniej strat w lodzie będzie. Gorzej się jednak przedstawiają stosunki co do budynków gospodarskich, bo stajnia jest bardzo niewystarczająca na większy inwentarz, któryby szkoła trzymać powinna. Również dotkliwym jest brak szopy na narzędzia i wozy, które stojąc dotąd na dworze, bardzo się niszczą a inne narzędzia ustawicznie przerzucane ze schowku do schowku także znacznie prędzej zniszczeniu uleż muszą. Dalej, jak już wyżej wspomniała Dyrekcyja, brak jest zupełny jakiejś większej ubikacyi na pracownię gospodarczą na czas, kiedy uczniów na powietrzu zająć nie można. Postawienie odpowiedniego budynku okazuje się koniecznością dla najbliższej przyszłości.

Gospodarstwo szkolne.

Prowadzone jest wedle następującego płodozmianu. 1. Ugor w połowie obsiany. 2. Ozimina. 3. Okopowizna (1½ morga kartofli, 1 morg buraków pastewnych i brukwi, ½ morga końskiego zębu). 4. owies z koniczem i trawami. 5. Konicz, trawy. 6. Konicz i trawy, jeden pokos. 7. Ozimina, żyto 8. Motylkowe, (wyka). 9. Owies. Gospodarstwo wykazuje stale pewny postęp w plonach ku lepszemu. Doświadczenia rozliczne w różnych kierunkach przeprowadzone, wykazały, że tamtejsza gleba potrzebuje prócz pokarmów jak najwięcej próchnicy. W kierunku polepszenia fizykalnych własności ziemi musi w przyszłości przez szereg lat jeszcze gospodarstwo szkolne pracować, jeżeli ma dojść do dobrych rezultatów. Bo choć ziemia szkolna ma glebę zupełnie piaszczystą, gdyż zawartość piasku przenosi 80%, to mimo tego piasek ten jest tak mialkim, że nie przynosi z sobą własności, piaskowi właściwych, ale ściąga się bardzo prędko i tak ściśle jak ciężka glina. Skutkiem tego brak ziemi przewiewności i zatrzymanie nadmiaru wilgoci, co przy braku potrzebnych pokarmów — bo tych piasek nie zawiera, wytwarza glebę w wysokim stopniu nieurodzajną. Bardzo pomyślnie rozwija się chów bydła półkrwi Siementhal i daje co do opłacalności również pomyślnie rezultaty. Krowy są żywione w zimie przeważnie siemem i okopowizną z małym dodatkiem (1 kg. na sztukę) makuchu i 2 kg. grysu; w lecie pasie się na wynajętem w tym celu pastwisku nad rzeczką Bereźnicą. W b. r. przeprowadził weterynarz krajowy, p. Sochaniewicz szczepienie bydła tuberkuliną. Na podstawie szczepienia uznano 2 sztuki za chore, 2 za podejrzone. Sztuki uznane za chore oddano na rzeź i przekonano się, że nie były tuberkuliczne. Rezultat próby był ujemny, a dobrze o zdrowotności utrzymywanych sztuk świadczący. Odchowano też dwa byczki i dwie cieliczki i jednego byczka rocznego sprzedano na buhajka przy sposobności przeglądowej wystawy w Stryju do Załuża za kwotę 300 koron. Na miejsce oddanego na rzeź buhaja wystarała się Dyrekcyja od Towarzystwa gospodarczego o nowego buhajka półkrwi Siementhal. Gdy jednak krowy szkolne przedstawiają bardzo dobry materiał rozplodowy i potrzebują buhaja pełnej krwi, stara się Dyrekcyja, by w przyszłości uzyskać takiego buhaja, któryby nietylko jako buhaj dla bydła włosciańskiego, ale także do pokrywania szkolnych krów z korzyścią mógł być użytym. Mleko było zużywane dla szkoły a dopiero ze zbywającego wyrabiano ser kwaśny dla spiżarni zakładowej — ze śmietanki zaś wyrabiano masło. Chów świń w dalszym ciągu dosyć pomyślnie się rozwija a tylko brak miejsca uniemożliwia rozszerzenie tej gałęzi chowu. Poniżej podany wykaz wskazuje na szczegóły w inwentarzu martwym; przybył zrobiony przez uczni walec drewniany konny i drugi ręczny — znacznik drewniany i nadto potrzebne narzędzia ręczne.

Zakres działania w kierunku przeprowadzenia doświadczeń rozszerzył się w tym roku jeszcze o tyle, że kierownik przyjął na się obowiązek prowadzenia powiatowej fermy doświadczalnej prowadzonej dla wypośrodkowania sposobów najtańszego i najracjonalniejszego zakulturowania pastwisk pokrytych kupinami, których setki morgów rozciąga się między Stankowem-Bereźnicą, Piłą a Faliszem, i które stanowią pastwiska gminne, niedające jednak właściwie żadnej paszy. Wyników jeszcze w tem sprawozdaniu podać trudno, bo bardzo późno w ogóle rozpoczęto te doświadczenia, ale przynajmniej powierzchwnia została w tym roku o tyle uporządkowana, że przeprowadzanie potem doświadczeń będzie o wiele ułatwionem.

Kronika szkoły.

W roku bieżącym była szkoła hospitowana przez Członka Wydziału krajowego J. W. P. Mieczysława Onyszkiewicza. Dr. Ignacy Szyszylowicz radca Wydziału krajowego, był obecnym na egzaminie szkoły.

Na tem miejscu wspomina Dyrekcyja z wdzięcznością, że J. W. hr. Dzieduszycki, marszałek powiatu, nietylko raczył przysłuchiwać się egzaminowi, ale gorącą przemową i podarkami rozdzielonymi pomiędzy najlepszych uczniów starał się zachęcić tę młodzież do tem energicznej pracy w obranym zawodzie.

**Wykaz stanu majątkowego folwarku przy szkole w Bereźnicy
za rok 1899/1900.**

Porównanie inwentarzy gospodarczych.

1. Inwentarz żywy.

a) Konie.

stan d. 1/7 1899.	kor.	stan d. 1/7 1900.	kor.
1. Szpak m. 14 ¹ / ₂ , l. 6 wartości	220 ⁰⁰	1. Szpak m. 14 ¹ / ₂ l. 7 wartości	100 ⁰⁰
2. Klacz gniada m. 16	" 332 ⁰⁰	2. Wałach m. 15 ¹ / ₂ l. 5	" 250 ⁰⁰
	<u>Razem 552⁰⁰</u>		<u>Razem 350⁰⁰</u>

b) Krowy:

1. 7 krów wedle ceny inwent.	1830 ⁰⁰	9 krów wedle ceny inwent.	2627 ⁰⁰
2. 4 sztuki jałownika	701 ⁰⁰	4 szt. jałow. w. 795 po 50 gr.	397 ⁰⁰
	<u>Razem 253⁰⁰</u>		<u>Razem 3024⁰⁰</u>

c) Świnie.

1. Trzy stare po 180 kg. .	540 kg.	1. 5 loch, 2 knury, 2 loszki	
2. Cztery młode po 29 kg. à	70 gr	razem ż. w. 1050 à 70 gr.	735 ⁰⁰
	<u>Razem 459²⁰</u>	2. 4 prosięta à 18 k.	72 ⁰⁰
			<u>Razem 807⁰⁰</u>

d) Owce:

1. Sześć starych po 12 k. . .	72 ⁰⁰	1. Jedenaście starych po 12 k.	132 ⁰⁰
2. Pięć młodych " 8 " . . .	40 ⁰⁰	2. Siedm młodych po 8 k.	56 ⁰⁰
	<u>Razem 112⁰⁰</u>		<u>Razem 188⁰⁰</u>

e) Woły:

1 Para wołów wartości inwent. 510⁰⁰

2. Inwentarz martwy.

d. 1/7 1899.	d. 1/7 1900.
Stan inwentarza martwego . 4594 ⁰²	Stan inwentarza martwego . 4590 ⁰⁰

Zestawienie obrotu ważniejszych produktów rolnych i pasz w r. 1899/1900.

Gatunek ziemiopłodu	Zbiór			Stan 1/7 1899	dokupiono	ogółem było	Rozchód			Stan 1/7 1900
	ziarno	słoma siano	klęby				sprzedano	zużyto	wysiano	
K i l o g r a m y										
żyto celne	4591	—	—	113	60	4764	4100	—	664	—
„ poślad	624	—	—	170	—	794	650	112	—	32
pszenica celna	651	—	—	2	—	653	525	—	128	—
„ poślad	40	—	—	—	—	40	—	40	—	—
owies	8989	—	—	1771	2000	1276	3	9927	1142	1688
groch	107	—	—	86	820	213	—	205	—	8
bobik	—	—	—	20	818	838	—	838	—	—
wyka	—	—	—	—	125	125	—	—	125	—
łubin	—	—	—	14	500	514	—	—	210	304
konicz pasza	—	36400	—	3509	—	39909	6900	25777	—	7232
siano łączne	—	9382	—	5484	—	14866	—	14866	—	—
potraw	—	3390	—	—	—	3390	—	3390	—	—
słoma ściółka	—	23125	—	984	3800	27909	—	26294	—	1615
„ okłoty	—	3100	—	975	3595	7670	—	7470	—	200
ziemniaki	—	—	23655	1089	2318	27062	8193	14260	4409	200
marchew	—	—	2000	—	2600	4600	—	4600	—	—
brukiew	—	—	7500	—	1900	9400	—	9400	—	—
kukurudzianka	—	—	—	137	625	762	5	753	—	4
otręby żyt. i pszenne	—	—	—	138	5120	5258	—	5046	—	212
makuch	—	—	—	16	1800	1816	—	1801	—	15
ospa jęczmienna	150	—	—	—	540	690	100	590	—	—
sól	—	—	—	4	300	304	—	286	—	18
buraki	—	—	9000	—	—	9000	—	9000	—	—
torf	—	—	—	4000	8070	12070	—	7070	—	5000

Rachunek obrotów bieżących za czas od 1/7 1899 do 1/7 1900.

I. Konto produkcji zwierzęcej.

a) Konie robocze.

Pasza spożyta.

1) siano 32·77 ct. m. po 3.— k.	98·31
2) słoma 26·45 „ „ „ 2.— „	52·90
3) koniczyna 27·69 ct. m. po 3·20 k.	88·61
4) owies 28·21 ct. m. po 10·50 k.	296·20
5) potraw 6·43 ct. m. po 3·20 k.	20·58
6) marchew 7·10 ct. m. po 1.— k.	7·10
7) sól 0·22 ct. m. po 12 k.	2·64
8) torf 20— ct. m. po 3·24 k.	64·80

Razem 631·14

Dochód.

praca w gospodarstwie	631·14
za dostawę opału, lodu dla szkoły	44—
„ sprzedaną skórę	6—
Razem	681·14

Rozchód.

zapłata za paszę i ściółkę	631·14
apteka	35·60
roboty kowalska	36—
Razem	702·74

b) K r o w y.

Pasza spożyta.

1) koniczyny 91·89 po 3·20	294·05
2) potrawu 13·50 po 3·20	43·20
3) słomy 102·80 po 2.—	205·60
4) buraków 89·10 po 1.—	89·10
5) marchew 21·10 po 1.—	21·10
6) brukwi 94— po 1.—	94—
7) ziemniaków 21·50 po 2.—	43—
8) makuchu 15·62 po 14—	218·68
9) otrąb 37·42 po 7·50	280·65
10) siana 25— po 3—	75—
11) soli 1·90 po 12—	17·80
12) torfu 40— po 3·24	129·60

Razem 1511·78

c) Cielęta.

1) koniczyny 16·29 po 3·20	154·87
2) potrawu 4·55 po 3·20	14·56
3) słomy 19·58 po 2.—	39·16
4) bobu 6— po 11·70	70·20
5) owsa 14·75 po 10·50	154·87
6) soli 0·175 po 12—	2—
7) grochu 0·69 po 12—	8·28
8) hreczki 0·54 po 14—	7·56
9) otrąb 0·66 po 7·50	4·95
10) makuchu 0·76 po 14—	10·64
11) mleka i odpadki z młeczarki	78·10
Razem	442·45

d) Buhaje.

1) koniczyny 14·01 po 3·2	44·83
2) potraw 3·95 po 3·2	12·64
3) siano 14·77 po 3—	44·31
4) słoma 9·02 po 2—	18·04
5) owies 11·83 po 10·50	124·21
6) sól 0·19 po 12—	2·28
Razem	246·31

Zestawienie stanu obory.

Dochody.		Rozchody.	
1) za 9014 l. mleka po 12 gr.	1081·68	1) za paszę dla krów i jałownika	1511·78
2) " 7174·25 l. " " 10 "	717·42	2) " " " cieląt . . .	442·45
3) " 19 skoków buhaja po 1 k.	19—	3) " " " buhai . . .	246·31
4) " 2 cielęta sprzedane . . .	64—	4) " leczenie chorych krów . . .	14·66
5) " byczka	30—	5) " najęcie pastucha . . .	91·06
6) " jałówkę zabita dla sekeji .	260—	6) " " pastwiska . . .	242·25
7) " sprzedanego buhajka Bojka	300—		
8) " nawóz oddany prodk. roślin	360—		
		Razem	2548·51
Razem	2832·10		

e) Ś w i n i e.

Pasza spożyta.

1) mąka kukurudziana 8·22 ct. m. po 16 k. . .	131·52
2) słoma 26·50 " " " 2— k. . .	53—
3) żyto poślad 0·94 " " " 9— " . . .	8·46
4) groch 1·36 " " " 14— " . . .	19·04
5) ospa jęczmienna 2·99 " " " 13— " . . .	38·87
6) bób 2·38 " " " 11·70 " . . .	27·85
7) makuch 0·41 " " " 14— " . . .	5·74
8) otręby 10·33 " " " 7·50 " . . .	77·47
9) ziemniaki 48·90 " " " 2— " . . .	97·80
10) mleko i odpadki z mleczarni	133·86
Razem	593·61

Dochody.		Rozchody.	
1) za 26 skoków knura à 2 k. . .	52—	1) za karmę	593·61
2) " wieprza sprzedan. w Stryju 190—	190—	2) " loszkę z Jagielnicy . . .	25·79
3) " 46 prosiąt	586·68	3) wydatki przy sprzedaży świń	15·22
4) " zwrot przy przywiez. knura . . .	352		
Razem	832·20	Razem	634·62

f) O w c e.

1) siano 16 05 po 3— koron . . .	48·15
2) koniczyna 8 09 po 3·20 . . .	25·89
3) słoma 12·95 po 2— . . .	24·90
4) otręby 0·85 po 7·50 . . .	4·37
5) sól 0·155 po 6— . . .	0·93
6) marchew 2·14 po 1— . . .	2·14
7) buraki 0·90 po 1— . . .	0·90
8) owies 0·15 po 10·50 . . .	1·57
9) torf 5— po 3·24 . . .	16·20
Razem	125·05

Dochody.		Rozchody.	
za skórkę z jagnięcia	2—	za karmę	125·05

g) Woły.

Pasza spożyta.

1) koniczyna 45·15 po 3·20	144·48
2) potraw 5·47 po 3·20	17·40
3) słoma 20·50 po 2·00	41·18
4) otręby 1·20 po 7·50	9·00
5) owies 10·92 po 10·50	115·12
6) sól 0·22 po 6·00	1·32
7) ziemniaki 72·20 po 2·00	144·40
8) osza jęczmienna 2·91 po 13·00	37·83
9) makuch 1·22 po 14·00	17·08
10) siano 38·07 po 3·00	114·21
	<hr/>
Razem	642·02

Dochody.

1) Za sprzedane 4 woły	1024·00
2) Za nawóz dla gospodarstwa	80·00
3) Za pracę oddaną gospodarstwu	261·82
	<hr/>
Razem	1365·82

Rozchody.

1) Za zakupno pary wołów	365·00
2) " " " "	361·00
3) " " " "	507·80
4) " karmę gospodarstwu	642·02
	<hr/>
Razem	1875·82

h) Mleczarnia.

Dochody.

1) Ze sprzedaży produktów mlecz. zamiejsc.	572·45
2) Ze sprzedaży produktów mlecz. funkc. szk.	485·53
3) Ze sprzedaży produktów mlecz. kuchni zakł.	528·96
4) Ze sprzedaży odpadków mlecz. i mleka jał.	78·10
5) Ze sprzedaży odpadków mlecz. świniom	133·86
	<hr/>
Razem	1798·90

Rozchody.

1) Za 9014 l. mleka po 12 gr.	1081·68
2) " 8772 " " " 10 "	877·22
3) " przybory do pakowania masła	46·79
	<hr/>
Razem	2005·69

B. Rachunek produkcji roślinnej.

Dochody.

1) Za sprzedaną pszenicę 5·25 ctn.	94·00
2) " sprzedane żyto celne 41·00	464·60
3) " " " poślad. 6·50	58·50
po 9·5	
4) " " ziemniaki 81·93	165·84
5) " 1 ctn. ospy	11·60
6) " 8 kg. fasoli	1·28
7) " 69 ctn. koniczyny	235·00
8) " 5 kg. kukurudzianki	0·70
9) " artykuły gosp. od p. Kaw.	6·14
10) " 75 kg. superfosfatu	8·00
11) " 3 kg. owsa	0·60
12) " łopaty dreniarskie	4·28
13) " 1½ fury chrustu	3·00
14) " żywienie koni administr.	416·10
15) " " krów	1511·78
16) " " cieląt	364·35
17) " " buhai	246·31
18) " " świń	459·57

Rozchody.

1) Robocizna, najem ludzi, kośba	248·56
2) Za 73·95 ctn. słomy	161·36
3) " najęcie pól, pastwisk, łąk	974·50
4) " 18 ctn. makuchu po 14 k.	251·60
5) " 13 kg. siemienia lnianego	2·76
6) " 8·18 ctn. bobiku	95·50
7) " 51·20 " otrąb pszen. i żytnich	345·52
8) Za 6·25 ctn. kukurudzianki	87·20
9) " 50 kg. jęczmienia	6·00
10) " 12·5 kg. wyki zimowej	16·00
11) " nasiona traw i konicz.	111·13
12) " 75 kg. końskiego zębu	25·21
13) " koniczynę szwedzką	3·00
14) " 12·5 kg. buraków past.	20·10
15) " nawozy sztuczne superf.	184·80
16) " " " mąka kostna	121·70
17) Za obornik	48·00

19) za żywienie wołów	642·02	18) za 28·18 ctn. ziemniaków	97·37
20) „ pastwisko dla krów	242·25	19) „ 300 kg. soli bydłowej	36·00
21) „ myto na rogatce o koni administr.	20·00	20) „ 20 kg. grochu	8·93
22) Za robotę kowalską od koni administr.	60·00	21) „ 539 ospy jęczmiennej	70·40
23) Za robotę rymarską od koni administr.	20·00	22) „ 20 ctn. owsa	210·00
24) Za robotę stelmacharską od wózka administ.	10·00	23) „ pszenicę zatrutą na myszy	8·00
25) Za robotę kowalską koni roboczych	36·00	24) „ haszcz do reperow. rowów	12·00
26) Za żywienie owiec	125·05	25) „ flance brukwi	9·00
Razem	5297·15	26) „ poprawę narzędzi.	169·18
		27) „ wykopanie rowu granicz.	1368
		28) „ robotę rymarską	37·25
		29) „ „ kowalską	136·00
		30) „ „ stelmacharską	21·90
		31) „ marchew, brukiew do ogrodu	36·00
		32) Za ubezpiecz. ziemiołódów	85·00
		33) „ naprawę budynków	6·04
		34) „ dwie fury piasku z dowiez.	3·80
		35) „ fracht żyta i wyki	2·80
		36) „ 5 ctn. łubinu po 11 kor.	55·00
		37) „ myto rogatkowe	35·76
		38) „ szczepienie tuberkuliną	22·00
		39) „ wydatek przy sprzedaży kapusty	0·80
		40) Za 80·70 ctn. torfu po 3·24	250·90
		41) „ nawóz od krów i wołów	440·00
		42) „ pracę wołów w gospod.	261·82
		43) „ „ uczniów	360·00
		Razem	5092·57

Zestawienie.

	Dochody		Rozchody	
	kor.	gr.	kor.	gr.
1. Stan inwentarza żywego: a) konie robocze	350	—	552	—
b) krowy	3024	1	2531	—
c) świnie	807	—	459	20
d) owce	188	—	112	—
e) woły	510	—	—	—
2. Stan inwentarza martwego	4590	—	4594	02
3. Zapasy w produktach i płodach rolnych	688	48	927	60
A) Rachunek produkcji zwierzęcej: a) konie robocze	681	14	702	71
b) krowy	2832	10	2548	51
c) świnie	832	20	634	62
d) owce	2	—	125	05
e) woły	1365	82	1875	82
f) mleczarnia	1798	90	2005	69
B) Rachunek produkcji roślinnej i dokupno pasz	5207	15	5092	57
Razem	22876	80	22160	79
Nadwyżka w dochodach	716	01		

Czyli z 1 morga dochodu 23 kor. 87 gr.

Bereźnica 11. października 1900.

Henryk Rozwadowski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence za rok szkolny 1899|1900.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Horodence założona w roku 1885 staraniem Wydziału krajowego, wsparta ofiarnością JWnego barona Jakóba Romaszkana, ma na celu w myśl rozporządzenia Wydziału krajowego z dnia 30. września 1890 r. L. 39408, przedewszystkiem kształcenie pomocników t. j. niższych organów wykonawczych dla gospodarstw większych.

Cel ten dla szkoły horodeńskiej wytknięto na podstawie warunków, w jakich ona się znajduje. Szkoła ta bowiem prócz obejścia szkolnego i ogrodu 4 morgowego nie posiada zresztą własnego gospodarstwa, lecz oparta jest o wzorowo prowadzone gospodarstwo JWnego bar. Romaszkana, obejmujące 3661 morgów obszaru (gruntów ornych, łąk, pastwisk i stawów), chów koni (stadninowy), chów bydła rogatego (obora zarodowa półkrwi Bern Simenthal), gorzelnię gospodarczą, młyn amerykański warstwą mechaniczną, kołodziejski, stelmacharski, fabrykę cykoryi, udoskonalone maszyny i narzędzia rolnicze najnowszej konstrukcji. Uczniowie szkoły horodeńskiej korzystają z wszystkich działów tegoż gospodarstwa i drogą praktyki przyswajają sobie tyle pożądanego szczegóły dla gospodarza praktycznego.

Szkoła nie posiada własnego gospodarstwa prócz 4 morgowego ogrodu i nie jest w stanie utrzymać nawet 4 krów i kilku sztuk trzody chlewnej, cohy dało możność gruntownej praktycznej nauki o wychowie, żywieniu i pielęgnowaniu zwierząt gospodarskich. To też praktyczna nauka chowu zwierząt domowych cierpi na tem niemało, bo w gospodarstwie, o które szkoła jest opartą, mogą uczniowie tylko jako służbowi w stajniach kolejno czynnościom tam przedsiębranym się przypatrywać i w ten sposób tylko niektóre praktyczne szczegóły kolejno sobie przyswajać.

W obec tego zachodzi konieczna potrzeba nabycia choćby kilku morgów gruntu i zaprowadzenia małego własnego gospodarstwa, w którymby uczniowie z 1 i 2 roku bez ujmy dla gospodarstwa, o które szkoła jest opartą, również bez zmiany dotychczasowego kierunku szkoły, swobodnie i pod ścisłym nadzorem wdrażani byli do wyuczenia się należytego wykonywania robót polnych i stajennych — tem więcej, że do szkoły tutaj przybywa część uczniów, którzy z gospodarstwem rolnem zupełnie nie są obznajomieni. Zaprowadzenie małego własnego gospodarstwa przy tutaj szkole choćby tylko 12—15 morgowego, tylko dodatnie rezultaty pod względem praktycznego wychowania młodzieży przynieść może — bo uczniowie tutaj nabywałiby mogli nie tylko samej zręczności w wykonywaniu pojedynczych prac, ale zarazem mogliby tem łatwiej zapoznać się z wewnętrzną administracją małego gospodarstwa i nabrać jasnego pojęcia, w jaki to sposób poszczególne działy tegoż w harmonijną całość się łączą.

Nauka teoretyczna i praktyczna obejmuje przedmioty objęte statutem szkoły i rozłożona jest na lat 3.

Rok szkolny rozpoczyna się z dniem 1. lipca, a kończy się z dniem 30. czerwca każdego roku.

Stypendya. Dla szkoły horodeńskiej są przeznaczone: z funduszków Rady powiatowej horodeńskiej 3 stypendya po 100 złr. i 1 stypendyum po 150 złr. rocznie, nadto z funduszków gminy miasta Horodenki (dla młodzieży przynależnej do tego miasta) 1 stypendyum o rocznych 100 złr.

Egzamina i świadectwa. Na końcu roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne ze wszystkich przedmiotów nauki przed komisją egzaminacyjną, stosownie do postanowienia §. 14 statutu szkoły. O wyniku egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia Dyrekcyja listownie rodziców względnie opiekunów uczniów. Po ukończeniu całego trzyletniego kursu nauk jest każdy uczeń zobowiązany złożyć egzamin końcowy z całości nauki zawodowej przed komisją egzaminacyjną. W razie pomyślnego wyniku tego egzaminu, otrzymuje uczeń „Świadectwo ukończenia nauk“, w którym jest podany ogólny postęp w naukach stopniami: bardzo dobry, dobry i dostateczny, a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie lub zaledwie odpowiednie.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Przemysław Cholewa, kierownik szkoły i nauczyciel fachowy, uczył chowu zwierząt domowych, mleczarstwa, nauki zarządu, zoologii i rachunkowości, razem 14 godzin tygodniowo; zimową porą w czasie kursu mleczarskiego 18 godzin. Oprócz tego prowadził administrację zakładu, tudzież kierował praktyką gospodarską.

2. Włodzimierz Markowski, drugi nauczyciel fachowy, uczył elementarnych wiadomości z nauk przyrodniczych, rolnictwa, miernictwa i rysunków, zazem tygodniowo 24 godzin.

3. Ludwik Zub, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył języka polskiego i ruskiego, rachunków, geografii i historii ojczystej, razem 32 godzin, oprócz tego pomagał w prowadzeniu kancelaryi szkolnej.

4. Adolf Jasiński, zastępca instruktora i dozorca uczniów, uczył wykonywania robót gospodarczych.

5. Ks. Zygmunt Scherff, wikary przy kościele parafialnym, udzielał nauki religii uczniom obrz. rzymsko-kat. 3 godziny tygodniowo.

6. Ks. Sofron Hlibowicki, wikary przy cerkwi parafialnej, udzielał nauki religii uczniom obrz. gr.-kat. 3 godziny tygodniowo.

7. Teofil Sochaniewicz, krajowy nauczyciel wędrowny weterynaryi, uczył weterynaryi przez 4 tygodnie po 14 godzin tygodniowo.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka w kraj. niższej szkole rolniczej w Horodence jest teoretyczna i praktyczna. Zakres i treść każdego przedmiotu nauki nie uległy zasadniczej zmianie w porównaniu do lat dawniejszych.

Rozkład nauki na wszystkie 3 lata był następujący:

P r z e d m i o t	Rok nauki		
	I.	II.	III.
Religia	1	1	1
Język polski	4	3	2
„ ruski	1	1	1
Rysunki	1	1	—
Kaligrafia i rubrykowanie	2	1	—
Geografia i historia	2	2	—
Rachunki	6	4	2
Nauki przyrodnicze	7	3	—
Przemysł rolny i miernictwo	—	—	3
Rachunkowość i ustawy	—	—	1
Uprawa roślin i nauka o narzędziach	—	4	7
Hodowla	—	4	4
Administracya	—	—	3
Razem	24	24	24

Naukę objętą powyższym podziałem godzin i rozkładem nauk udziela się od 1. października do końca czerwca; w czasie najważniejszych robót, jak siewów wiosennych, sadzenia ziemniaków nauka bywa chwilowo przerywaną, aby wszyscy uczniowie z temi pracami gruntownie się zapoznali. W czasie żniw i robót jesiennych t. j. od 1. lipca do 1. października wszystkie 3 lata zajęte są wyłącznie praktycznie. Sposób udzielania nauki praktyki gospodarczej jest następujący:

Uczniowie roku pierwszego używani są przeważnie do wyuczenia się poprawnego wykonywania wszelkich robót ręcznych, przy użyciu narzędzi ręcznych (kopania, motyczenia, żęcia, koszenia, wiązania i t. p.) i niektórych robót narzędziami zaprzężnymi (orania, walcowania, włóczenia). W drugim roku nauki używa się uczniów przeważnie do wykonywania prac narzędziami zaprzęgowymi lub poruszaniem motorami (orania, młócenia, pielienia, płużkowania, grabienia grabarką, cięcia sieżki i t. p.), a w czasie żniwa do zbioru i dozoru przy zbiorze, jako pomocników uczniów roku III., dalej do zwózki i składowania stert. W III. roku do pracy maszynami (siewnikami, młocarnią parową) i jako dozorców poszczególnych robót. Uczniowie roku III. pełnią kolejno służbę pisarza tokowego i służbę ekonoma. Dla wyuczenia pielęgnowania inwentarza wyznacza się przez cały rok po kolei co tydzień 2 uczniów (jeden z II. i jeden z I. roku) do obsługi krowiarni, wołowni roboczej i opasowej i fornalki pod nadzorem ucznia roku III., pełniącego służbę włodarza. W okresie zimowym pełni po 2 uczniów tygodniowo służbę w gorzelnii, a ci sami w miarę wolnego czasu, zajęci są w kuźni i stelmacharni.

Z wszelkich wykonywanych, względnie dozorowanych prac, składają uczniowie codziennie wieczorem raporta usne i pisemne sprawozdania, uczniowie służbowi tygodniowe raporta kierownikowi szkoły, który wszelkie czynności przez nich wykonywane gruntownie omawia i błędy wytyka. Na obejściu szkolnem, ogrodzie i półku szkolnem wszystkie czynności wykonują uczniowie sami. W ubiegłym roku szkolnym urządzono dla uczniów trzy kursy specjalne, a to kurs weterynaryi, kurs mleczarstwa i kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej. Kurs nauki weterynaryi przeprowadził z uczniami roku III, krajowy nauczyciel wędrowny weterynaryi p. Teofil Sochaniewicz. Kurs trwał 4 tygodnie.

Kurs mleczarstwa odbywał się głównie w porze zimowej w ciągu 6 tygodni z uczniami roku III. Kurs ten przeprowadził p. Przemysław Cholewa, kierownik szkoły, dokładając wszelkich starań, by uczniowie, pomimo braku mleczarni i braku nabiału, praktycznie w mleczarstwie się wykształcili.

Kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej odbył się w dniach 19., 20. i 21. kwietnia, prowadzony przez sekretarza Związków ochotniczych straży pożarnych p. Antoniego Szczerbowskiego i p. Paygerta z nadzwyczajną pilnością, to też uczniowie znakomity końcowy rezultat wykazali.

Kurs uprawy tytoniu, który dawniej przez jednego z urzędników fabryk tytoniowych był prowadzony, odpadł w bieżącym roku tak, jak i w roku poprzednim, albowiem teoretyczną część nauki uprawy tytoniu udzielał drugi nauczyciel fachowy p. Włodzimierz Markowski łącznie z nauką rolnictwa, zaś praktycznymi zajęciami na półku tytoniowem od początku do końca zajmował się sam kierownik szkoły p. Przemysław Cholewa.

IV. Środki naukowe.

1. Głównym środkiem naukowym do praktycznej nauki gospodarstwa wiejskiego we wszystkich jego działach jest wzorowo prowadzone gospodarstwo Jakóba barona Romaszkana, o które szkoła jest oparta.

2. Pole szkolne, półko do uprawy roślin okazowych, półko doświadczalne, nado mały ogródek botaniczny i kwiatowy. Rozłożenie całego do szkoły należącego obszaru pozostało niezmienione. Pole szkolne podzielone jest na 10 pól po 13·2 ara, na których zaprowadzono na 10 lat zmianowanie roślin. Wyłączoną z głównego płodozmianu jest trójpolówka, gdzie uprawia się ciągle na przemian: ziemniaki wczesne, pszenicę i owies. Oprócz tego znajduje się w ogrodzie kilka pól nie należących do głównego płodozmianu, na których uprawia się warzywa dla kuchni szkolnej: kapu-

stę, buraki pastewne, marchew, lucernę itp. Wszystkie płody uzyskane z pola szkolnego, albo się bezpośrednio spienięża, albo też po cenie możliwie najniższej we własnym zarządzie na potrzeby kuchni lub stajni zachowuje. Uzyskany dochód po spieniężeniu wszystkich płodów, pomimo niesprzyjającego lata, nie mniej korzystnie w porównaniu z rokiem ubiegłym się przedstawi i Dyrekcyja spodziewa się uzyskania kwoty około 600 koron.

Na półkach do uprawy roślin okazowych, uprawia się najrozmaitsze gatunki zbóż i innych roślin uprawianych w celu umożliwienia uczniom zapoznania się z niemi. Poletek okazowych obsianych najrozmaitszemi roślinami było w b. r. 335, po 2 m².

Doświadczeń z nawozami sztucznymi nie przeprowadzano żadnych, wyniki takich doświadczeń bowiem przy uprawie ogrodowej — gdzie jeszcze ogród cały na około osłonięty jest wysokim żywopłotem i drzewami, nie mogą dać pożądaných rezultatów, a na obcym polu nie udało się Dyrekcyi uzyskać na ten cel odpowiedniego kawałka gruntu. W ogrodzie szkolnym przeprowadzono tylko próbę z gęstością siewu pszenicy.

Na polach dworskich przeprowadzono doświadczenie z uprawą 6 gatunków ziemniaków, dostarczonych przez krajową stację botaniczno rolniczą we Lwowie. Wynik tego doświadczenia obecnie jeszcze nie znany.

W ogródku małym botanicznym uprawiano najrozmaitsze trawy i zioła, również różnego rodzaju rośliny pożyteczne i szkodliwe, z którymi uczniowie ciągle się spotykają i zapoznają. Celem upiększenia obejścia szkolnego, zaprowadziła Dyrekcyja skromny ogródek kwiatowy, i obsadziła zabudowania szkolne, o ile fundusze jej na to pozwalały, różnego rodzaju kwiatami własnej produkcji i krzewami sprowadzonymi, z zamiarem wyrabiania w uczniach, choć w części, poczucia piękna i porządku. Wszelkie te prace w obrębie zakładu przedsiębrane wykonywali sami uczniowie.

3. Reszta środków naukowych pozostała ta sama, niektóre tylko drobniejsze przez dokupno przybyły, inne jak: 3 modele gipsowe gnojarni wzorowych, 4 modele sposobów nawadniania łąk, zbiór owadów, sporządził sam kierownik przy pomocy uczniów.

Biblioteka powiększyła się w ciągu roku o 70 dziełek, częścią treści rolniczej, częścią treści nadającej się bardzo dobrze do nauki i czytania dla uczniów. Z czasopism prenumerowano 1 dziennik polityczny i 6 czasopism treści rolniczej.

V. Frekwencya uczniów.

O przyjęcie do szkoły na początku roku szkolnego 1899/900, zgłosiło się 56 kandydatów. Z tych 17 przydzielił Wydział krajowy do innych szkół rolniczych, 5 podań z powodu nieodpowiedniego wieku kandydatów, 3 podania jako bardzo spóźnione, zwrócono; 27 kandydatów wezwano do egzaminu wstępnego do tut. szkoły, z tych 18 przyjęto na I. rok nauki.

Z zapisanych z początkiem roku 1899/900 na I rok nauki 18 uczniów opuściło zakład w ciągu roku szkolnego 2, pozostało zatem przy końcu roku szkol. 16, z których na II. rok nauki przeszło 14, 2 po 3 miesięcznej praktyce gospodarczej przeznaczono do egzaminu poprawczego.

Na II. rok wpisano 15 uczniów; 14 z roku I., jednego przyjęto na własny koszt wprost na rok II., ten jednak w ciągu roku zakład opuścił, nadto zaraz po wpisie opuścił zakład i drugi uczeń, obierając sobie inny zawód, pozostało tedy przy końcu roku szkolnego 13, którzy uzyskali przejście na III. rok nauki.

Na III. rok nauki zapisano z początkiem roku szkolnego 14 uczniów, z których ukończyło i składało egzamin główny 13, jeden zaś w ciągu roku uległ chorobie piersiowej i w tut. szpitalu powiatowym zakończył życie.

Ogółem wpisano na początku roku szkolnego 47, w ciągu roku opuściło zakład 1, 3 wydalono, 1 umarł; przy końcu roku szkolnego zatem było uczniów 42.

Z tych 42 uczniów było: 7 synów oficyalistów prywatnych, 21 synów gospodarzy wiejskich, 14 synów rzemieślników, urzędników, nauczycieli i księży gr. kat.

Obrządku rzymsko-katol. było uczniów 30, grecko-katol. 11, ormiańskiego 1.

Przygotowania naukowe posiadało: 34 uczniów szkołę ludową, 4 uczniów szkołę uprawy lnu w Gródku, 1 uczeń kurs przygotowawczy seminaryum nauczycielskiego, 3 uczniów pierwsze klasy szkół średnich.

Według wieku było: w wieku od 16—18 lat 29 uczniów, od 19—23 lat 13 uczniów.

Egzamina końcowe odbyły się w dniach 24—25. czerwca b. r. w obecności JW. Mieczysława Onyszkiewicza, członka Wydziału kraj. i p. Dr. Ignacego Szyszyłowicza, rady Wydziału krajowego i innych zebranych gości z Horodenki i okolicy.

Trzynastu uczniom roku III. na podstawie egzaminu końcowego z uwzględnieniem postępów z nauk, w czasie ich 3 letniego pobytu w szkole i praktycznego uzdolnienia do zawodu gospodarczego, wydano świadectwa z ukończenia nauk.

Z tych 13 uczniów: Jurkowski Jan, Mekietiak Bazyli i Śliwa Jan zostali z wiośną wzięci do wojska i w październiku rozpoczną służbę wojskową. Dzieki Edmund ma zamiar wstąpić do c. k. seminaryum nauczycielskiego, Stefaniów Emil do fabryki tytoniu, reszta zaś w liczbie 8, udali się z rekomendacyi Dyrekcyi na posady pomocników gospodarczych do gospodarstw większych.

Dyrekcya i w bieżącym roku nie była w stanie zaspokoić wychowankami tuł. szkoły służbodawców, gdyż popyt był o wiele większy, niż podaź.

Co się tyczy wiadomości o byłych uczniach tuł. szkoły, to o ile do tej pory zabiegi i starania poczynione przez Dyrekcyę, by je zebrać, skutek odniosły, są te, że przeważna ich część, znajduje się przy gospodarstwach, mała zaś nieznaczna ilość poświęciła się innym zawodom.

VI. Sprawy internatu.

Uczniowie pomieszczeni są w 4 sypialniach, 1 czytelnii, 2 salach naukowych i 1 jadalni.

Każdy uczeń dostaje łóżko żelazne, siennik wypełniony słomą, poduszkę wypełnioną siewczką, koc wojskowy, 4 prześcieradła, 3 poszewki, szafkę na ubranie i 1 stołek drewniany przy łóżku.

Salę sypialną przez cały dzień są zamknięte i tylko na godziny przeznaczone do spania, bywają otwierane. Urządzenie czytelnii składa się ze stołów i ławek ustawionych w podkowę. Tu przebywają uczniowie w godzinach wolnych od nauki i zajęć praktycznych i wspólnie pod nadzorem służbowego ucznia, a kontrolą kierownika szkoły, nauczyciela inspekcyjnego i instruktora, przygotowują się do lekcji. Do sali jadalnej wchodzi uczniowie w oznaczonym czasie tylko dla spożycia śniadania, obiadu i wieszery. Pomimo 3 letniego kursu, jest sal naukowych tylko 2 i to są zupełnie wystarczające, głównie dla tego, że 1 rok nauki stałe na przemian zajęty jest ćwiczeniami praktycznymi w domu, na polu szkolnem i na folwarku.

Uczniowie otrzymują rok rocznie po 2 ubrania, t. j. zimowe sporządzone z ciemnego grubego sukna i letnie, — na cały zaś czas pobytu w szkole t. j. na 3 lata, dostaje każdy uczeń kożuch węgierski, pokryty sukmem.

Nadzór nad uczniami w salach naukowych, sypialni, jadalni, jakoteż we wszystkich w obrębie zakładu położonych miejscach wykonywali kolejno i na przemian pp. nauczyciele, o ile tych czynności z obowiązku swego instruktor, zajęty przy praktycznych ćwiczeniach i robotach gospodarczych spełniać nie mógł. Tryb życia unormowany jest osobnym „Podziałem czasu“, sporządzonym przez Dyrekcyę na podstawie regulaminu szkoły, przez Wydział krajowy wydanego, a ulegający stosownie do zarządzenia Dyrekcyi w okresie letnim i zimowym nieznaczny zmianom.

Kuchnia zakładowa prowadzoną jest we własnym zarządzie i ta dostarcza uczniom za stosunkowo nie wielką kwotę, bo okragło 18 kor. miesięcznie dla jedndgo ucznia wynoszącą, dostateczną ilość pożywienia.

Dotychczas zmuszoną była Dyrekcyja zachować zwyczaj zakupywania chleba u miejscowej piekarki, po stosunkowo wysokiej cenie, płacąc za 1 kg. 24—26 gr. Powodem, było brak odpowiedniego pieca, jak również trudność nabycia służby do pieczenia chleba. Dyrekcyja staraniem zdołała pokonać te trudności, postawiła odpowiedni piec, nabyła odpowiednią piekarkę i obecnie piecze chleb we własnym zarzą-

dzie po stosunkowo niskiej cenie, bo 18 -20 gr. za 1 kg., wliczając kosztą drogiego opału i służby. W przyszłości też wskutek tego koszt utrzymania 1 ucznia będzie niższym.

Koszt ubrania i oprania 1 ucznia wypadł w roku 1899/900 okrążyło na 60 kor.

Stan zdrowotny uczniów w ubiegłym roku szkolnym pozostawiał wiele do życzenia. Uczniowie zapadali często na różne choroby z zaziębienia pochodzące — i na choroby ocz, które jednak nie mogły przybrać większych rozmiarów z powodu natychmiastowego odosobnienia uczniów, poważniej chorych i oddanie ich do tut. szpitala powiatowego, za dziennem wynagrodzeniem 80 gr.

Uczeń roku III. śp. Roman Pac, zapadł na suchoty i uległ tej chorobie.

VII. Budynki szkolne.

W budynkach szkolnych w ubiegłym roku szkolnym prócz zwykłych napraw nie przedsiębrano żadnych innych zmian i czynności. Obecnie za zezwoleniem Wydziału krajowego pokryje się budynek administracyjny blachą.

VIII. Kronika szkoły.

W ciągu roku szkolnego 1899/900, zwiedzili szkołę JW. Mieczysław Onyszkiewicz, członek Wydziału krajowego, Dr. Ignacy Szyszyłowicz, radca Wydziału krajowego, dwukrotnie, JW. Jakób bar Romaszkan kilkakrotnie, JW. Ludomir Cieński, marszałek powiatowy, JW. Leszek Cieński, poseł na Sejm krajowy i wiele innych osobistości.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence.

Horodenka dnia 10. sierpnia 1900.

Przemysław Cholewa w. r.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy
za rok 1899|1900.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Jagielnicy, założona staraniem Wysokiego Wydziału krajowego i ofiarnością J. E. Karola hr. Lanckorońskiego, ma na celu wychowanie i kształcenie na uzdolnionych gospodarzy praktycznych przede wszystkim synów włościańskich, którzyby w przyszłości — osiadłszy na ojcowiznie, mogli wzorem swym przyczynić się do podniesienia gospodarstwa włościańskiego.

W przyjęciu do szkoły mają pierwszeństwo ci synowie włościan, których obszerniejsza i zamożniejsza ojcowizna daje rękojmię, że po ukończeniu szkoły pozostaną na własnem gospodarstwie w celu zastosowania nauki i wiedzy, zaczerpniętej w szkole rolniczej — ku poprawie gospodarstwa własnego i dla wzoru gospodarstwom sąsiednim.

Nauka w krajowej niższej szkole rolniczej w Jagielnicy trwa lat 3. Rok szkolny rozpoczyna się dnia 1. lipca, a kończy się 30 czerwca każdego roku.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Antoni Świeżawski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczy: rolnictwa zarządu gospodarskiego, rachunkowości gospodarskiej, tudzież ustaw, mających styczność z gospodarstwem, — razem tygodniowo 14 godzin, a nadto prowadzi całe gospodarstwo szkolne.

2. Włodzimierz Grodzki, drugi nauczyciel fachowy, uczy: hodowli zwierząt domowych i wstępnych wiadomości z nauk przyrodniczych — razem 19 godzin tygodniowo.

3. Michał Zając, nauczyciel do nauk elementarnych i ogólnie kształcących, uczy: języka polskiego i ruskiego, rachunków i geometrii, geografii i historii, kaligrafii i rysunków, nadto sadownictwa i pszczelnictwa — razem 24 godzin tygodniowo.

4. Julian Ćwikliński, instruktor, uczy wykonywania wszelkich prac ręcznych (gospodarskich) i dozoruje uczniów przy robotach gospodarskich.

5. Ks. kanonik Eliasz Matkowski, gr. kat. proboszcz w Świdowej, uczy religii w 2 godz. tygodn. na I. i II. r. nauki.

6. Ks. J. Gliński, proboszcz łac. obrządku w Jagielnicy, uczy na III. r. nauki 1 godz. tygodniowo.

7. Teofil Sochaniewicz, krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi, uczył weterynaryi przez 3 tygodnie po 3 godziny dziennie.

8. Zygmunt Jakliński, kontrolor c. k. fabryki tytoniu, uczył szczegółowej uprawy tytoniu po 2 godziny tygodniowo w okresie wiosennym i jesiennym.

9. Dr. Ryłski, adjunkt kraj. instruktora mleczarstwa, odbył 2-tygodniowy kurs mleczarstwa w miesiącu marcu.

10. Strzelecki Kazimierz, naczelnik straży ogniowej w Czortkowie, odbył kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej w sierpniu i wrześniu dwa razy tygodniowo po 2 godziny.

III. Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka teoretyczna. Rodzaj i treść wszystkich nauk podane zostały w sprawozdaniu z r. 1890/1.

Na I. roku przeważają nauki elementarne, ogólnie kształcające i podstawowe — a także rozpoczynają się już na tym roku wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych.

Na II. roku nauki — obok elementarnych i przyrodniczych — rozpoczynają się nauki zawodowe — i te na roku III. przeważają.

b) Nauka praktyczna ma swą główną podstawę w gospodarstwie szkolnem. Uczniowie są zajęci codziennie w gospodarstwie szkolnem — mianowicie przez 9 miesięcy (t. j. od 1. października do końca czerwca) uczniowie tylko jednego roku lub 2 lat naprzemian, a przez 3 miesiące letnie uczniowie wszystkich 3 lat. Oprócz tego kolejno po 2 uczniów obsługuje przez cały tydzień konie, 2-ch bydło, 2-ch trzodę chlewną, a 1 pełni służbę gumienno (ogólną).

Uczniowie III. roku w obsłudze inwentarza używani bywają do dozoru, oraz do dojenia krów, — są oni przewodnikami w tych robotach, — a oprócz tego prowadzą kolejno rachunkowość gospodarstwa szkolnego przez zapisywanie poszczególnych dat w dzienniku robocizny, w rejestrach gospodarskich, w dzienniku kasowym i księdze kontowej i wykonują raporta tygodniowe obrotów gospodarstwa szkolnego.

Nauczyciele fachowi i instruktor wskazują uczniom właściwe i poprawne wykonywanie robót gospodarskich, oraz wśród roboty dają stosowne wyjaśnienia, zwracając uwagę na zwyczajne błędne wykonywanie, jakoteż na właściwy cel roboty i jej skutek, zależnie od stosownej pory wykonania.

Nauczyciel rolnictwa, a zarazem dyrektor szkoły, kieruje całym gospodarstwem i dozoruje bezpośrednio uprawy roślin, — nauczyciel zaś hodowli zwierząt domowych dozoruje bezpośrednio utrzymywania inwentarza żywego, gospodarstwa szkolnego i obchodzenia się z nabiątem. Instruktor jest nie tylko nauczycielem robót ręcznych, ale także głównym dozorcą pracujących w gospodarstwie uczniów, przyczem w razie dalszego rozrzużenia robót bywa posiłkowany przez nauczycieli fachowych w czasie wolnym od nauki szkolnej.

Tym sposobem uczą się uczniowie pod okiem nauczycieli i obrabiają całe gospodarstwo szkolne sami bez najemnego robotnika, a przez cały 3 letni peryod nauki ma każdy uczeń dosyć sposobności do nabrania należytej wprawy w wykonywaniu wszelkich prac w gospodarstwie.

IV. Środki naukowe.

1. Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne na obszarze 30 morgów z odpowiednimi budynkami i własnym inwentarzem. (O gospodarstwie tem dalej pod IX).

Nadto służą do demonstracyj i ćwiczeń przy nauce:

2. Pólko do uprawy roślin okazowych, na którem na małych grządkach uprawia się te z ważniejszych roślin, których nie ma na polu, należącym do gospodarstwa.

3. Zbiór fizyczny obejmuje 226 sztuk różnych okazów.

4. Zbiór zoologiczny i hodowlany obejmuje zwierzęta wypchane, szkielety konia i krowy, okazy z masy papierowej i preparaty spirytusowe.

5. Zbiór botaniczny obejmuje 19 okazów z masy papierowej, tablice ścienne, zielnik roślin pożytecznych i chwastów, zbiory nasion i t. p., prasę Gnom N. 7. do wyciskania soku owocowego i 2 tablice Kirchnera chorób roślin przemysłowych i si-kawkę do niszczenia mszyc.

6. Zbiór mineralogiczny obejmuje 234 sztuk okazów minerałów, skał i ska-mienielin, oraz zbiór gatunków ziem pierwotnych w 36 słojach i zbiór ziem podług Daferta w 42 słojach.

Do nauki pszczelnictwa służy pasieka z całym potrzebnym urządzeniem i przy-borami, a do sadownictwa szkółka drzew i ogród, tudzież przybory, jak: 8 noży do szczepienia, zrywacz owoców, szczołki i t. p.

7. Biblioteka składa się z dzieł dotyczących:

a) rolnictwa, hodowli zwierząt domowych, pszczelnictwa i sa-downictwa	490	sztuk
b) nauk przyrodniczych	65	"
c) książek do nauki dla uczniów	27	"
d) różnej treści (głównie biblioteczka dla uczni)	626	"
	Razem 1208 sztuk	
zaś w ubiegłym roku przybyło do działu a) 23 sztuk	}	
" " b) 2 "		
" " c) 36 "		61 "
	Razem 1269 sztuk	

Nadto prenumeruje się 15 pism rolniczych i 1 gazetę polityczną.

8. Do nauki i zajęcia uczniów w porach roku, w których przy gospodarstwie mniej zatrudnienia, służy warsztat stolarski i kołodziejski z tokarnią, na którym uczniowie wykonują naprawy narzędzi gospodarskich.

V. Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1899/1900 było na I. roku uczniów 15, — na II. roku 11 uczniów, a na III. roku 12 uczniów — czyli razem 38 uczniów (jeden wystąpił przy końcu roku z woli ojca). Według wieku było mających z końcem roku szkolnego 16 lat: 5 uczni — 17 lat: 8 uczni — 18 lat: 8 uczni — 19 lat: 14 uczni — 20 lat: 2 uczni — 21 lat: 1 uczeń.

Z uczniów tych ukończyło przed wstąpieniem do tutejszej szkoły: szkołę ludową 34 uczniów — dopełniający kurs rolniczy 3 uczni, a 1 ukończył I. rok seminarjum nauczycielskiego. Według powiatów było: z czortkowskiego 10 uczniów, z buczackiego 8 uczni, z borszczowskiego 6 uczni, z zaleszczyckiego 2 uczni, z tarnobrzeskiego 2 uczni, z cieszanowskiego 1 uczeń, z przemyskiego 1 uczeń, z kamioneckiego 1 uczeń, z trembowelskiego 1 uczeń, z brodzkiego 1 uczeń, ze zbaraskiego 1 uczeń, z żydaczowskiego 1 uczeń, z husiatyńskiego 2 uczni i z latyczewskiego w Rosyi 1 uczeń.

Z 11 uczniów II. roku wszyscy przeszli na rok III, z 15 uczni I. roku 1 wy-stąpił, a 14 przeszło na II. rok, zaś na II. rok przyjęto 15 uczni.

Cały kurs nauk (3 letni) w ubiegłym roku szkolnym 1899/1900 ukończyli nastę-pujący uczniowie:

1. Rak Andrzej, 2. Zmroczek Michał, 3. Bukaczyk Zacharyasz, 4. Drzewicki Kon-stanty, 5. Gulanowski Jan, 6. Kozłowski Bolesław, 7. Linkiewicz Franciszek, 8. Pa-włowski Antoni, 9. Zjawień Antoni, 10. Gigiejczuk Bazyli, 11. Krzyż Jan, 12. Zahiń-kiewicz Floryan.

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Z uczniów, którzy ukończyli szkołę w roku 1899/1900, 12 umieściło się przy większych gospodarstwach, które w tym roku przysłały bardzo liczne zgłoszenia. Gdy zarząd monopolu tytoniowego — idąc w ślady Towarzystwa uprawy tytoniu — usta-

nowił posady dozorców uprawy tytoniu, poszukuje na te posady przede wszystkim ukończonych uczniów krajowych niższych szkół rolniczych — i 7 takich posad nadał dawniejszym uczniom naszej szkoły: Strutyńskiemu, Zadorowskiemu, Berezowskiemu, Ilnickiemu, Czajkowskiemu, Bojczkowi i Paluchowi. — Jako wybitniejsi gospodarze, zasługujący na pochwałę swych służbodawców, odznaczają się: Danyłko u p. Noëla w Sosolówce, Cwikliński, instruktor szkoły jagielnickiej, Harmacki u p. br. Hidla w Beremianach, Lipowicz u p. Bohdanowicza w Oszechlibach. Zasługuje też na wzmiankę Skrzepiński, który ukończył kurs melioracyjny i jest używany przez Wysoki Wydział krajowy przy robotach melioracyjnych — oraz Karol Wojewoda, który ukończył z odznaczeniem seminaryum nauczycielskie w Samborze, a obecnie jest jednorocznikiem przy wojsku w Wiedniu. Ten, jako celujący uczeń naszej szkoły, powinien stanowić bardzo użyteczną siłę jako kierownik szkoły ludowej z charakterem rolniczym; posiada on także 25-morgowe gospodarstwo w Jagielnicy i z tego też względu może się stać pożytecznym wzorem dla sąsiadów.

Na własnych ojcowiznach z uczniów nbiegłego roku pozostali: Dawiskiba w Młyniskach na osieroconym gruncie przez ojca. Z dawniejszych gospodaruje w Ostrowie koło Krystynopola na osieroconym przez ojca gruncie Żeglin, a Byk w Baryszu zostaje przy ojcu na 40-morgowej własności gruntowej; obydwaj wpłynęli już na poprawę ojcowizn zbudowaniem stajen, zastosowanych do utrzymywania nawozu pod bydłem, wprowadzili troskliwsze suszenie koniczyny, oraz zadziwiają sąsiadów uzyskaniem wyższych plonów z pastewnych buraków i tym sposobem przyczyniają się do wskazywania korzystniejszego gospodarowania.

VII. Sprawy internatu.

Przez rozszerzenie sal sypialnych pomieściło się i utrzymało w roku bieżącym 38 uczniów. — Sale sypialne są cały dzień zamknięte (z otwartymi oknami), a uczniowie przebywają w dzień, o ile nie są w gospodarstwie zatrudnieni, w 3 salach naukowych. Pościel uczeni składa się z siennika, prześcieradła, poduszki, sieczką napchanej, i z 2 koców (1 letni, 1 zimowy).

Ubranie otrzymują uczniowie następujące — na 3 lata: 1 czapkę wełnianą, 1 kożuszek pokryty i 1 guńkę, — na 2 zimy: 1 parę spodni sukiennech do pracy — corocznie zaś 1 spodnie i kamizelkę sukienne, tudzież kurtkę i spodnie od święta z trykotu. W miarę zaś zużycia daje się uczniom ubranie letnie do roboty z drelichu i kortu, oraz przez całe 3 lata obowie (kosztem 948·80 K, czyli na jednego ucznia 24·96 K). — Koszt ubrania i oprania jednego ucznia wynosił w roku 1899/1900: 96 K 81 hal.

Stołowanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie. Jest to najtańszy sposób wyżywienia uczniów i bardzo odpowiedni przy własnem gospodarstwie, bo produkta tegoż dają się należycie spieniężyć. Wdraża się też w ten sposób uczniów w oszczędne gospodarstwo domowe, bo każdy kolejno pełni przez miesiąc służbę szafarza, wydając do kuchni artykuły spożywcze na wagę, według przepisu. Uczniowie sami zajmują się przeróbką mleka i tym sposobem mają najlepszą naukę praktycznego i należytego obchodzenia się z nabiałem i użycia separatora, tudzież innych poprawnych przyrządów w gospodarstwie nabiałowem.

Koszt wyżywienia jednego ucznia wynosił w roku 1899/1900: 151 K 08 hal.

Nadzór bezpośredni w internacie wykonuje kierownik szkoły przy pomocy obu nauczycieli i instruktora. — Stan zdrowotny uczniów był pomyślny, ciężkich bowiem i epidemicznych chorób nie było żadnych. Wizyt lekarskich było 115 o koszcie: lekarz 246 K, apteka 127 K 75 hal.

VIII. Budynki szkolne.

W ubiegłym roku budynki niezmienione; oprócz zwykłych napraw poszyto na nowo szopę, upiększono też dziedziniec szkolny żywym płotem z ligustru, oraz zaszadzeniem kilkudziesięciu róż i 30 sztuk bżów szczepionych.

IX. Gospodarstwo szkolne.

1. Obszar ziemi o powierzchni 30 morgów, do gospodarstwa szkolnego należący, obejmuje tylko samą rolę, a to 21 morgów obok budynków szkolnych w jednym kawałku (własność J. E. Karola hr. Lanckorońskiego) i 9 morgów w 4 parcelach blisko siebie w obrębie gminy Ułaskowce położonych, oddalonych około 3 kilometry od budynków szkolnych, a zakupionych na własność szkoły kosztem funduszu krajowego.

2. Budynki gospodarskie oprócz stodoły i szopy zostały przed 4 laty właściwiej przekształcone i w dogodniejsze miejsce przeniesione, tak, że stanowią odrębne obejście gospodarskie.

3. Do inwentarza martwego, używanego w gospodarstwie szkolnem, dokupiono w bieżącym roku plewnik w kształcie grabi do gracowania uprawy rządowej zboża, oraz wyborną wialnię „Triumph“.

4. Inwentarz żywy składa się z koni roboczych, bydła rogatego i trzody chlewnej. Owiec z braku pastwiska nie utrzymuje się.

a) koni roboczych, zwykłych fornalskich, zakupywanych w miarę potrzeby, utrzymuje się sztuk 4;

b) bydła rogatego utrzymuje się 6—8 krów, 3—4 jałówek, 1—2 cieląt, oraz 1-go buhaja subwencyjnego Simmenthal (teraźniejszy pochodzi z Horodenki). Do utrzymania krowiarni w należytej ilości i dla odmłodzenia jej, przysadza się co roku 1 lub 2 cieliczki, co roku też przybywa 1 krowa pierwiastka, a najstarszą lub mniej mleczną krowę sprzedaje się,

Dwuletnie jałowki przyucza się do pociągu, aby później jako krowy mogły być użyte do zaprzęgu w pomocniczych sprzężajnych robotach. Buhaja subwencyjnego rasy Simmenthalskiej, który jest obecnie licencyonowany, dopuszcza się według instrukcyi Towarzystwa gospodarskiego do krów włościan za opłatą, która wraz z subwencją kosztu utrzymania tegoż buhaja pokrywa. Buhaja używa się także umiarkowanie do pociągu, a to do dowózki paszy zielonej, snopów, drew, wywózki gnoju i t. p.

Mleka od 6 krów otrzymuje się w przecięciu 12000 litrów (w roku 1899/1900: 17636 litrów). Mleko oddaje się na rachunek stołowania uczniów w cenie 9 hal. za litr. — W tej samej cenie bywa sprzedawane zbywające mleko także stronom. Mleko i wyroby nabiałowe wystarczają nietylko na potrzeby zakładu, ale pozostaje jeszcze pewna ilość do spieniężenia, mianowicie od czasu zaprowadzenia separatora (Alfa Baby), przy pomocy którego uzyskuje się masło wybornej jakości.

Trzoda chlewna składa się z knura, 5 macior i kilku prosiąt dla odnowienia chlewni. Knura rasy Yorkschir, według instrukcyi Towarzystwa gospodarskiego, dopuszcza się do macior włościan za opłatą. Hodowla świń skierowaną jest na sprzedaż prosiąt odsanych, mały dochówek materiału żeńskiego i na opas dla własnej potrzeby. Podstawę żywienia świń stanowią w zimie drobne ziemniaki z gospodarstwa własnego, a z kuchni oskrobiny ziemniaczane, zaś dla stosownego unormowania paszy dokupuje się grysu; w lecie znowu głównym pożywieniem jest lucerna, odpadki kuchenne i nabiałowe (mleko zbierane, serwatka).

Etatu służby gospodarskiej nie ma żadnego, bo uczniowie sami obrabiają i obsługują całe gospodarstwo szkolne, które porachunkiem opłaca zarobek uczniów (400 złr., 800 koron, rocznie). Koszt ten obrobienia gospodarstwa szkolnego przez uczniów co roku uwidocznił jest cyframi w rozchodach gospodarstwa szkolnego (obecnie obsługa koni 24 K, obsługa bydła 99 K 10 hal., obsługa trzody chlewnej 24 K, robocizna folwarczna 830 K 86 hal., robocizna na polu tytoniowem 5 K 54 hal.) — razem w całym roku koszt robocizny uczniów wynosił 983 K 50 hal.). Tak samo w poprzednim roku wykazała Dyrekcyja w swem sprawozdaniu w kosztach robocizny uczniów 433 złr. 37 ct. (866 K 74 hal.).

Bliższe szczegóły, odnoszące się do gospodarstwa szkolnego, objęte są osobnym planem gospodarskim.

Według tego planu wprowadzono w gospodarstwie szkolnem następujący podział pól:

A. Pole przy szkole.

I. Płodozmian główny 17 morgów.

1. Ugor gnojony z przedplonami (mieszanka, owies). 2. Pszenica podsiana koniczyną i trawami. 3. Koniczyna z trawami — 2 pokosy na siano. 4. Koniczyna — 1 pokos na siano i dodanie pół nawozu staj. 5. Pszenica. 6. Na silniejszym nawozie połowa buraków, połowa kukurudzy. 7. Jęczmień. 8. Groch — ziemniaki. 9. Żyto, owies.

II. Pole lucernowe morgów 3.

Lucerna przez 6 lat $1\frac{1}{2}$ mg. — na silnym gnoju buraki, ziemniaki $\frac{3}{4}$ mg. — potem marchew i pasze zielone $\frac{3}{4}$ mg.

III. Pole tytoniowe:

Na gnoju tytoń $\frac{1}{2}$ mg. — okopowe $\frac{1}{2}$ mg.

Razem 21 morgów.

B. Pole przy jeziorze.

1. Na gnoju mieszanka na siano. 2. Pszenica. 3. Koniczyna. 4. Pszenica albo kukurudza. 5. Owies (na dokupionym morgu do zbioru na r. 1900/1901). 6. Na gnoju kukurudza. 7. Owies. 8. Groch — wyka na nasienie. 9. Żyto.

Wynik gospodarstwa w ubiegłym roku szkolnym 1899/1900 był następujący:

1. W dziale produkcji rolnej:

Gatunek płodu	Przestrzeń		P l o n					Plon z 1 morga w kilogramach
			w ziarnie		w słomie i plewie	w sianie i liściach	w głębiach	
	morg	sążni	czelny	średni i poślad				
żyto	2	120	2311	18·0	4225	—	—	1116
pszenica	4	1300	4846	58·5	10285	—	—	1008
jęczmień	1	1400	1995	142·5	5793	—	—	1066
owies	2	1445	2546	9·0	5841	—	—	877
groch Wiktorya	1	925	1506	—	2377	—	—	959
kukurudza cinquant	3	725	5020	—	9443	—	—	1323
fasola i bobik	—	600	343	—	798	—	—	1684
wyka	—	400	74	—	203	—	—	296
ziemniaki	1	944	—	—	—	—	24559	15443
buraki	1	800	—	—	—	—	55715	36476
marchew	—	273	—	—	—	—	5530	28750
mieszanka na siano	1	—	—	—	—	1800	—	1800
konicz, siano, nas.	4	1300	28	—	—	8034	—	{ ziarna 56
trawy, nasienne	—	100	16	—	490	—	—	{ siana 1659
kapusta 26·35 kóp	—	200	—	—	—	—	2249	256
tytoń	—	600	—	—	—	19	—	~17992
zielona pasza	2	1468	—	—	—	—	—	zupetny nieurodzaj
okazowe pole	—	200	—	—	—	—	—	podobnie jak w całej
Razem	30		18685	228·0	39455	9834	88053	okolicy.

2. W dziale produkcji z wierzęcej:

a) Krowiarnia. Stan 30. czerwca 1900 r.: 6 krów, 1 jałowka 2 $\frac{1}{2}$ -roczna, 1 cieliczka 9-miesięczna, 1 buhaj subwencyjny.

W ciągu roku sprzedano dwie krowy: „Jagodę“ i „Krasulę“.

Udoje mleka:

Nr. I.	Krowa „Wściubska“, swego chowu, od „Maliny“, dała mleka 3449 l., cieliczka urodzona 1899 r., którą sprzedano, wyssała 180 $\frac{1}{4}$ l. — razem mleka	3629 $\frac{1}{4}$ l.
” II.	„Jagoda“, krowa swego chowu, od „Pięknej“, sprzedana 15 maja 1900 wskutek objawiającego się często popędu płciowego, dała mleka	2220 $\frac{3}{4}$ ”
” III.	„Krasula“, krowa kupiona w r. 1895, sprzedana 15. kwietnia 1899 dla starości, dała mleka	414 ”
” IV.	„Pieszczocha“, krowa swego chowu, dała mleka	2245 $\frac{1}{4}$ ”
” V.	„Siwa“, kupiona w r. 1897, urodziła cielę, które sprzedano, dała mleka 2495 $\frac{3}{4}$ l., cielę wyssało 24 $\frac{1}{4}$ l. — razem	2520 ”
” VI.	„Żółta“, krowa swego chowu, urodziła cielę, którą odchowano, dała mleka 1507 $\frac{1}{4}$ l., cielę wyssało 508 $\frac{3}{4}$ l. — razem	2016 ”
” VII.	„Bucyfał“, krowa swego chowu, urodziła cielę, które sprzedano, dała mleka 2986 $\frac{1}{4}$ l., cielę wyssało 42 $\frac{3}{4}$ l. — razem	3029 ”
” VIII.	„Łania“, krowa kupiona w r. 1893, urodziła cielę, które sprzedano, dała mleka 2296 $\frac{3}{4}$ l., cielę wyssało 45 $\frac{1}{4}$ l. — razem	2342 ”
	Próbna krowa dała mleka	21 ”
	Razem	18437 $\frac{1}{4}$ l.
	Wartość 18437 $\frac{1}{4}$ l. mleka $\times$ 9 gr.	1659 K 35 hal.
	Sprzedano też 2 krowy i chorą cieliczkę za	468 ” 20 ”
	oraz 4-ro cieląt o wadze 187 $\frac{1}{2}$ kg.	73 ” 44 ”
	Razem	2200 K 99 hal.

Na separatorze oddzielono mleka 5031.25 l., z czego uzyskano masła 193.49 kg., zatem na 1 kg. masła wypadło 26 l. mleka w przecięciu.

Na przeróbkę używa się tylko południowe i część rannego mleka, którego zawartość tłuszczu jest mniejsza, niż mleka wieczornego.

b) Trzoda chlewna. Stan 30. czerwca 1900 r.: 1 knur 1 $\frac{1}{2}$ -roczny, 4 maciory, 3 loszki półroczne, 6 prosiąt 3-miesięcz., 7 prosiąt 6-tygodn.

Od 5 ciu macior urodziło się w ciągu roku 77 prosiąt, — z tych sprzedano 52 prosiąt za	392 K
za 1-roczną loszkę wzięto	26 ”
Razem	418 K

Nawozem stajennym, wyprodukowanym od powyżej wymienionego inwentarza i 4-ch koni roboczych, wygnojono:

na polach głównego płodozmianu (A) 4 morgi po 200 q	800 q
2 ” ” 150 q	300 q
przy jeziorze (B) 2 ” ” 200 q	400 q
na polu lucernowem, pod koński zab, kapustę i buraki 2.5 morga $\times$ 300 q	750 q
Razem 10.5 morga	2250 q

Nawóz utrzymuje się ciągle pod bydlętem i podściela się codziennie w stajni obornikiem końskim i świńskim. Sposób ten przechowywania nawozu wynagradza się wielką jego ilością i znakomitą jakością tak, iż pozwala utrzymać pola szkolne w wysokiej żyzności i dostatecznej wilgoci, której powszechnie w suchym podolskim klimacie brakuje tutejszym bardzo przepuszczalnym gruntom. — Stajnia, urządzona do

utrzymywania nawozu pod bydłem, zastępuje do naśladowania i w innych szkołach rolniczych dla wskazania najlepszego sposobu urabiania nawozu stajennego. Chwilowo utrzymuje się także nawóz stajenny na gnojarni dla wskazania uczniom, jak się w takim razie z nawozem obchodzić powinno. Urabia się też komposty z odchodów ludzkich, plewidel i ziemi, które polewa się gnojówką, ściekającą do zbiornika ze stajen. Kompostu używa się na zasilenie lucerny.

Nawozów sztucznych nie używa się w gospodarstwie szkolnem, bo ma się dostateczną ilość stajennego, a przy bardzo częstej posusze w klimacie podolskim nawozy sztuczne często zawodzą. Pomimo tego od 4 lat bywają wykonywane próby z nawozami sztucznymi na gruntach obok będącego folwarku w Nagórzance pod jarzynę, a na szkolnych gruntach pod kukurudzę, pod kierunkiem stacji chemiczno-rolniczej w Dublinach, a pod bezpośrednim nadzorem nauczyciela tutejszej szkoły, p. Włodzimierza Gredzkiego.

Doświadczenie z nawozami sztucznymi, pod jęczmień użytymi na polu folwarcznem w r. 1899, wykazało przy wszystkich kombinacjach stratę, a tylko przy użyciu kainitu w ilości 287 kg. i saletry 115 kg na morg, okazał się czysty zysk z morga 10 K 40 hal., licząc 100 kg. ziarna po 10 K, a 100 kg. słomy po 1 K 60 hal. Te same nawozy, a mianowicie superfosfat, kainit i saletra, w tej samej ilości na morg użyte pod kukurudzę, dały podobny wynik, bo przy wszystkich kombinacjach była strata, a tylko przy użyciu 115 kg. saletry i 287 kg. kainitu na morg, okazał się czysty zysk z morga na 9 K 60 hal. — w stosunku do pola nienawożonego.

Pod względem finansowym przedstawia się wynik gospodarstwa szkolnego w roku 1899/00, jak następuje :

I. Ogólne.

<i>Rozchody.</i>	Kor.	gr.	<i>Przychody.</i>
Podatek z pola B	20	42	
Ubezpieczenie budynków gospodarskich	85	26	
Utrzymanie budynków gospodarskich	27	92	
Czynsz dzierżawny za pola skarbowi Jagiel.	120	—	
Razem	253	60	_____

II. Inwentarz martwy.

1) Maszyny i narzędzia.

	K.	gr.		K.	gr.
Wartość inwentarza 1. lipca 1899 r.	1097	02	Wartość inwentarza z 30-go czerwca 1900	1057	82
Przykupno, odnowienie i utrzymanie	397	35			
Razem	1494	37	Razem	1057	82

2) U p r z ą ż.

	K.	gr.		K.	gr.
Wartość uprzęży 1. lipca 1899	65	22	Wartość uprzęży 30. czerwca 1900 r.	59	16
Przykupno, odnowienie i utrzymanie	66	27			
Razem	131	49	Razem	59	16

III. Inwentarz żywy

a) K o n i e r o b o c z e.

K. gr.		K. gr.	
Wartość 1. lipca 1899 (1=160, 1=120, 1=250, 1=30)	560 —	Wartość 30. czerwca 1900 r. (1=140, 1=100, 1=230, 1=20)	490—

b) B y d ł o r o g a t e.

K. gr.		K. gr.	
Wartość 1. lipca 1899 r.		Wartość 30. czerwca 1900 r.	
8 krów 4118 kg. }		6 krów 3229 kg. }	
1 jałowka 265 „ }		1 jałowka 420 „ }	
1 cielę 9 mies. 238 „ }	4621×40	1 cielę 9 mies. 220 „ }	3869×40
	1848 40		1547 60
Razem	1848 40	Razem	1547 60

c) N i e r o g a c i z n a.

K. gr.		K. gr.	
Wartość trzody chlewnej 1. lipca 1899 r.		Wartość trzody chlewnej 30. czerwca 1900	
1 maciora 187 kg. }		1 maciora 132 kg. }	
1 „ 145 „ }		1 „ 175 „ }	
1 „ 190 „ }		1 „ 157 „ }	
1 „ 165 „ }		1 „ 126 „ }	
1 „ 150 „ }		3 loszki 192 „ }	
1 „ 85 „ }		1 knur 147 „ }	928×60
1 knur 4½ mies. 38 }	960×60	6 prosiąt 3 mies. × 24	556 80
10 prosiąt 4-tygod. × 6 kor.	60 —	7 prosiąt 6-tygodn. × 10	144 —
2 prosiąt 2 miesięcznych	28 —		70 —
Razem	664 —	Razem	770 80

IV. Zapasy płodów rolnych.

K. gr.		K. gr.	
Pozostałość 1. lipca 1899:		Pozostałość z 30. czerwca 1900	
Żyta 1895 × 13·30	252 04	Żyta 1810 × 11	199 10
Pszonicy 377½ × 18	67 95	Pszonicy 2389 × 15	356 34
Grochu 479 × 16	76 64	Grochu 530 × 10	84 80
Owsa 1286 × 10·5	135 02	Owsa śr. 364 × 10	36 40
Kukurudzy cinq. 4991·8×10·8	539 10	Kukurudzy czeln. 6119 × 13·10	801 58
„ obocznej 100	10 —	„ śred. 365 × 11	39 94
Pośladu 47 × 6	2 82	Fasoli 472 × 16	39 04
Końsk. zębu 35 × 20	7 —	Brzanki 32 × 30	9 60
Wyki 232 × 10	23 20	Wyki 11 × 10	1 10
Grysu 50 × 7	3 50	Bobiku 78 × 10	7 80
		Grysu 160 × 7·5	12 —
		Buraków ćwikł. 250 × 2,	5 —
Razem	1117 27	Razem	1592 70

Rozchody:

Przychody:

V. Obroty bieżące w ciągu roku 1899/00.

1) Na rachunek produkcji zwierzęcej.

a) Konie robocze.

Gotówką:

	K.	gr.		K.	gr.
Kucie koni	50	04	Za kukurudzę dla świń 821 × 10	82	10
Przykupno ziarna na obrok 7230 kg.	719	88			
Przykupno słomy 645 kg.	7	74			
Drobne sprzęty (batogi, szczotki)	5	40			
Porachunkiem: obsługa 120 dni	24	—			

Z własnego gospodarstwa:

Na paszę siana	3763 kg.	
Marchwi	1260 „	
Buraków	3310 „	
Słomy na paszę i ściółkę	7155 „	
Razem	807	06

We własnym gospodarstwie:

Roboczych dni parokonnych	230
Produkcya gnoju 300 q.	
Razem	82 10

b) Bydło rogate.

Gotówką:

	K.	gr.
Odnowienie inwent. martw.	18	86
Ubezpieczenie buhaja	3	90
Mleko dla cieląt zbier. 488 × 4	19	52
Dokupno karmy: grysu 2025	145	98
makuchu 1579	110	53
soli 100 kg.	14	50
słomy 4148	49	75
Porachunkiem: obsługa 495 1/2 dnia	99	10

Gotówką:

	K.	gr.
4 cieląt 187 1/2 kg.	73	44
3 krowy 1090 „	468	20
Skokowe od byka 114 × 1	114	—
Subwencya za buhaja	120	—

Porachunkiem i gotówką:

Mleka 17636 l. × 9 gr.	1587	27
------------------------	------	----

Z własnego gospodarstwa:

Ziarna	2327 kg.	
Siana	7133 „	
Słomy	20633 „	
buraków	51048 „	
Marchwi	3484 „	
Plew	1140 „	
Razem	466	14

We własnym gospodarstwie:

Wyprodukowano gnoju 1050 q

Razem 2362 91

c) Trzoda chlewna.

Gotówką:

	K.	gr.
Koszta sprzedaży	6	78
Dokupno karmy: grysu 644 kg.	46	30
„ „ ziarna 1267	123	70
Odnowienie sprzętów dla świń	5	18

Gotówką:

	K.	gr.
Sprzedaż 52 prosiąt	798	—
„ 1 rocznej świnki	52	—
Dopuszczanie knura 37 razy	24	40

<i>Rozchody.</i>		<i>Przychody.</i>		K.	gr.
<i>Porachunkiem:</i>		K.	gr.	Za jęczmień 122 kg.	10 98
Mleka 2535 ² / ₄ × 4, 52 × 9		106	47	Za grys 238 kg.	17 84
Masłanki 38 ¹ / ₂ × 2		—	77	<i>Z własnego gospodarstwa:</i>	
Serwatki 321 × 0.5		1	60	Produkcya gnoju 100 q	
Obsługa 120 dni		24	—		
<i>Z własnego gospodarstwa:</i>					
Ziarna 1696 kg.					
Słomy i plew 6148 "					
Ziemniaków 6003 "					
Buraków 1357 "					
Marchwi 786 "					
		Razem	314 80	Razem	935 22

2) *Na rachunek produkcji roślinnej:*a) *Folwarcznej.*

<i>Gotówką:</i>		Kr.	gr.	<i>Gotówką ze sprzedaży i porachunkiem:</i>	
Zakupno nasion		95	—	Kr.	gr.
Ubezpieczenie zbóż od ognia				Pszeniczy 2.632 kg.	401 90
i gradu		51	05	Żyta 2.295 kg.	316 04
Nawozy		12	96	Jęczmienia 1525 kg.	158 —
Koszta sprzedaży		1	80	Kukurudzy 2217 kg.	274 87
<i>Porachunkiem:</i>				Owsa 600 kg.	60 —
Robocizna uczni 4155 dni		830	86	Grochu 1105 kg.	176 80
<i>We własnym gospodarstwie:</i>				Fasoli 41 ¹ / ₂ kg.	4 99
Robocizna sprzężajna parokon-				Ziemniaków 13588 kg.	270 66
nych dni: 227				Buraków éwikł. 330 kg.	6 60
Nawozu stajennego użyto 2100 q.				Kapusty 26.35 kóp	105 40
				Maku 1 ¹ / ₂ kg.	— 90
		Razem	991 67	Razem	1776 16

We własnym gospodarstwie spotrzebowano na siew i paszę:

<i>siew na ziarno:</i>		<i>na paszę i pognój zielony:</i>		Karma podana przy inwentarzu żywym
Żyta	191.5 kg.			
Pszeniczy	377 ¹ / ₂ "			
Jęczmienia	158 "			
Owsa	271 "	76 kg.		
Grochu	265 "	88 ¹ / ₂ "		
Wyki	43 "	209 ¹ / ₂ "		
Kukurudzy	97 "	220 "		
Koniczu		28 "		
Traw		12 ¹ / ₂ "		
Fasoli	15 "			
Ziemniaków	3808 "			
Buraków	12.5 "			
Marchwi	1.75 "			
Końskiego zębu	76 "			

b) Pole tytoniowe:

Rozchody:

Przychody:

Porachunkiem:	Kr.	gr.		Kr.	gr.
Robocizna	5	54			
<i>Z własnego gospodarstwa:</i>					
Gnoju 150 q			Za 19 kg. liścia tytoniowego	5	54
Robocizna sprzężajna dni 3					
	Razem	5 54		Razem	5 54

Zestawienie.

	Dług		Mienie	
	Kr.	gr.	Kr.	gr.
I. Ogólne	253	60	—	—
II. Inwentarz martwy 1) Maszyny i narzędzia	1494	37	1057	82
2) Uprząż	131	49	59	16
III. Inwentarz żywy a) konie robocze	560	—	490	—
b) bydło rogате	1848	40	1547	60
c) trzoda chlewna	664	—	770	80
IV. Zapasy płodów rolnych	1117	27	1592	70
V. Obroty bieżące w roku 1899/900	—	—	—	—
1) Rachunek produkcji zwierzęcej:	—	—	—	—
a) konie robocze	807	06	82	10
b) bydło rogате	466	14	2362	91
c) trzoda chlewna	314	80	935	22
2) Rachunek produkcji roślinnej:				
a) folwarcznej	991	67	1776	16
b) pole tytoniowe	5	54	5	54
	Razem	8654 34	10680	01
Po strąceniu wydatków (w tych 983-50 Kr. policzonych za robociznę uczni)			8654	34
			Pozostaje czysty dochód	2025 67
czyli z 1-go morga 67 koron i 52 groszy				

X. Kronika szkoły.

W ciągu roku szkolnego 1899/1900 zwiedzali szkołę: inspektor kultury krajowej, c. k. radca dworu Wł. Struskiewicz i radca Wydziału krajowego Dr. Ignacy Szyszyłowicz — a przy egzaminach rocznych byli obecni: członek Wydziału krajowego JW. Mieczysław Onyszkiewicz i Dr. Ignacy Szyszyłowicz.

Z Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy.

Jagielnica, 30. sierpnia 1900.

Antoni Świeżawski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekeyi kraj. niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach
za rok 1899|1900.

Wiadomości ogólne o szkole.

Szkoła ta, położona w powiecie Bialskim, ma podobnie, jak inne kraj. niższe szkoły rolnicze na celu wychowanie i wykształcenie przedewszystkiem synów włościańskich na uzdolnionych gospodarzy.

Warunki przyjęcia do tej szkoły są podobne, jak dla szkół innych niższych roln., a na żądanie rozsyła je Dyrekeya szkoły osobom po nie się zgłaszającym.

Przedmioty naukowe i ilość godzin tychże w tygodniu:

P r z e d m i o t	Rok		
	I.	II.	III.
Religia	1	1	1
Język polski	4	3	2
Rachunki i geometrya	5	4	3
Geografia i historia	2	2	—
Wiadomości z nauk przyrodniczych	4	3	1
Fizyka	2	—	—
Kaligrafia	1	1	—
Rysunki	1	1	—
Rolnictwo	—	4	5
Gospodarność i zarząd	—	—	1
Hodowla	—	4	7
Rachunkowość	—	—	2
Wycieczki na pola	—	2	2
Śpiew (wspólnie)	1	1	1

Skład grona nauczycielskiego.

1. Adolf Poniński, kierownik szkoły i nauczyciel fachowy, udziela nauki hodowli, weterynarii, rachunkowości (w 13 godz. tygodniowo) i prowadzi gospodarstwo zakładowe.

2. Stan. Dzierżbicki, przydzielony od 1/X, 1899. do tut. szkoły jako nauczyciel prow. fachowy, uczył rolnictwa (uprawa ogólna i szczegółowa), nauk przyrodniczych, gospodarności i zarządu w 24 godz. tygodniowo.

3. Józef Zagęzek, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył jęz. polskiego, rachunków i geometrii, rysunków, geografii, pisania, a też śpiewu w święta i niedziele, razem 29 godzin tygodniowo. Zajmuje się pasieką.

4. Ks. Feliks Kapturkiewicz, katecheta łac., O. Reformat z Kent, uczy religii w 3. godz. tygodniowo.

5. Jan Kamiński, instruktor do prakt. zajęć i nadzorowania uczniów od 15/I. 1900., po nkończeniu tut. szkoły niższej roln. był na praktyce w dobrach żywieckich.

Praktyczna nauka opiera się o gospodarstwo szkolne. Zakład pomieszczony jest w wydzierżawionym majątku (dworze) J. W. Pana br. Hermana Czecha de Lindewald, wraz z zabudowaniami folwarcznymi i 50 morgami ziemi. Wszelkie roboty gospodarskie i około inwentarza wykonują uczniowie sami pod dozorem instruktora i za wskazówkami nauczycieli, którzy objaśniają cel i sposób wykonania robót.

Oprócz tego uczniowie ćwiczą się w robotach drzewnych i stelmacharstwie, naprawiają sami wszelkie narzędzia i wykonywują nowe, jak plewnik, podskibnik. Ćwiczenia to pożyteczne bardzo, a mogłyby się racjonalniej i systematyczniej prowadzić, gdyby na to był odpowiedni lokal.

Środki naukowe.

Obok głównego środka naukowego, jakim jest gospodarstwo, znajduje się mały chmielnik i ogród szkolny, na którym uprawia się rozmaite rodzaje zbóż, traw, warzywa i różne rośliny jako okazy botaniczne, tak, że uczeń i tutaj ma doskonałe pole do nauki. W mleczarni szkolnej obznajamia się uczniów z obchodzeniem się z nabiałem.

Do zbioru środków naukowych zakupiono w b. r. szkolnym nową centryfugę i płuk Sacka. Zbiory naukowe zakupione przed kilkunastu laty, wymagają uzupełnienia i odnowienia.

Do biblioteki szkolnej zakupiła dyrekcya w b. r. 40 nowych dzieł dla użytku uczniów i nauczycieli. Nadto prenumerowano jak corocznie „Gazetę lwowską“ i kilka pism fachowych rolniczych polskich i niemieckich.

Kursa specjalne.

W mies. styczniu 1900 odbył p. Dr. Tad. Rylski z uczniami IIIgo roku kurs mleczarstwa, z końcem którego uczniowie złożyli dowody umiejętności obchodzenia się z nabiałem.

Osobnego kursu weterynaryi w ubiegłym roku szkolnym nie było, a nauki weterynaryi udzielał sam kierownik szkoły, Ad. Poniński, przy nauce hodowli.

Uczniowie.

Z początkiem roku szkolnego 1899/1900 było wpisanych 40 uczniów na wszystkich 3 latach nauki, w ciągu roku ubył jeden uczeń z I roku, tak że nadal pozostało na I. roku 17, na IIgim 12, a na IIIcim 10, czyli razem 39.

Z uczniów tych ukończyło przed wstąpieniem do tut. zakładu 30tu szkołę lud. 6 uczniów było przedtem w gimnazjum, 1 w szkole realnej, 1 w seminaryum naucz., a 1 ukończył rosyjską szkołę powiatową.

Według powiatów było: Z powiatu Biała 6, z p. Bochnia, Brzesko, Brzozów po 1, z p. Chrzanów 2, z p. Dąbrowa 2, z p. Jasło 3, z p. Kraków 3, z p. Limanowa 1, z p. Łańcut 1, z p. Mielec 1, z p. Myślenice 3, z p. Sokal 1, z p. Tarnów 3, z p. Wadowice 5, z p. Zaleszczyki, Żywiec, po 1, z Królestwa Polskiego 1, z Litwy 2, razem 39.

Cały kurs 3letni ukończyli nast. uczniowie: Kamiński Franc., Kurowski Franc. Łękawski Tad., Pająk Jan, Przebiegłec Józ., Pietras Franc., Rozdzielski Jan, Szczepanik Jan, Trojnar Andrzej, Wójcik Stan, razem 10 uczniów.

Z ukończonych uczniów 5 wróciło na własne gospodarstwo (z nich jednak 3 jest pobranych do służby wojskowej od października 1900), 4 objęło praktykę w majątkach, 1 zaś wstępuje do wojska jako ochotnik, dla szybszego odbycia służby wojskowej.

Stan zdrowotny uczniów był dość pomyslny. Na początku roku szkolnego były 3 ciężkie wypadki tyfusu, 2 zapalenia płuc i 3 katarów żołądka.

Od 1/1 1900 odebrano kuchnię zakładową we własny zarząd i od tej chwili stan zdrowotny uczniów znacznie się poprawił, a wikt otrzymując pod każdym względem lepszy i zdrowszy.

Gospodarstwo szkolne za r. 1899.

Obecny kierownik objął już pod koniec roku 1899 administrację gospodarstwa szkolnego, przedkłada zatem sprawozdanie na podstawie zapisków gospodarskich i księgi kasowej. Wynik gospodarstwa za ubiegły rok jest niepomysłny, a gospodarstwo znajduje się jeszcze w stanie zaniedbanym.

W jesieni 1899 r. i na wiosnę 1900 r. wydrenowano resztę pól szkolnych na obszarze $10\frac{3}{4}$ mg. kosztem 1100 koron. Kwotą tą objęte są także koszty odkopania i poprawienia drenów dawniejszych.

Wydrenowanie pól w ciężkiej glebie zaczyna dobrze działać, a dobrą uprawą i silniejszym nawożeniem można będzie urodzajność ziemi znacznie podnieść.

Inwentarz szkolny roboczy został zmieniony. Przez usunięcie 3 lichych koni, i dokupno 3 silnych, posiada gospodarstwo 2 pary dobrych koni roboczych. Chlewnia została przy pomocy krakowskiego c. k. Towarzystwa rolniczego powiększoną o 2 loszki i 1 knura rasy polskiej. W oborze wybrakowano 3 gorsze krowy, a zakupiono na to miejsce 3 nowe, ale mimo tego obora jest w stadium ciągłego tworzenia się jeszcze. Celem jej jest obok osiągnięcia odpowiedniej mleczności wychów sztuk pięknych rozplodowych, których sprzedaż może znaczne korzyści przynieść, tem bardziej, że obora szkolna, jako obora czerwonego bydła (rasy polskiej) zaczyna się cieszyć dobrą sławą.

Aby osiągnąć większe dochody z gospodarstwa, potrzeba koniecznie większej ilości nawozu stajennego. Uzyskanie tej większej ilości nie byłoby tak trudnem, gdyby można było bydło trzymać na nawozie przez czas dłuższy, urządzenie jednak stajni nie pozwala na to; z powodu stałych żłobów można nawóz trzymać na stajni najwyżej 4 tygodnie.

Kronika szkoły.

W roku szkolnym 1899/1900 zwiedzili szkołę: C. k. Radea dworu Wład. Struszkiewicz, J. W. P. baron Herman Czech de Lindenwald kilkakrotnie, jako opiekun szkoły, W. P. Karol Haempel, c. k. Radea Namiestnictwa i starosta J. Kurykowski, P. P. posłowie Bojko i Wójcik; hospitował naukę przy dwukrotnej wizytacji i całe urządzenie oglądał Radea Wydziału Kraj. Dr. Ign. Szyszyłowicz; zresztą zwiedza szkołę obywatelstwo zamiejscowe i intelligencya.

Zestawienie rachunków gospodarstwa za czas od 1. stycznia 1899 do 1. stycznia 1900.

	Dochody		Rozchody	
	kor.	gr.	kor.	gr.
Ogólne:				
czynsz dzierżawny			1.828	--
ubezpieczenie budynków			70	26
1) Stan inwentarza żywego: a) konie robocze	1.092	--	895	40
b) obora	3.270	46	2.596	86
c) trzoda chlewna	386	--	144	--

	Dochody		Rozchody	
	kor.	gr.	kor.	gr.
2) Inwentarz martwy	1.744	12	1.744	12
3) Zapasy	2.230	44	4.499	88
4) Obroty w r. 1899:				
A) rachunek produkcji zwierzęcej				
a) konie robocze	3.004	11	2.586	75
b) obora	3.141	34	3.915	23
c) trzoda	490	40	609	86
B) rachunek produkcji roślin. i odkupno pasz	6.483	88	6.289	99
Razem	21.842	75	25.180	35
W porównaniu:	rozchód		25.180	35
	dochód		21.842	75
Okazuje się deficyt			3.337	60

Dyrekcya krajowej niższej szkoły rolniczej

w Kobiernicach, 6. października 1900.

Adolf Poniński w. r.

Sprawozdanie

Dyrekeyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Suchodole
za r. 1899|1900.

Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Suchodole otwarta d. 15. września 1898, ma na celu kształcenie i wychowanie synów włościańskich na uzdolnionych gospodarzy praktycznych. Warunki przyjęcia są takie same, jak w innych kraj. niższych szkołach rolniczych.

Skład grona nauczycieli.

1. Edmund Bielski, I. nauczyciel fachowy zarazem kierownik zakładu, uczył na roku II-gim rolnictwa godzin 4, rachunkowości gospodarczej 1 godz. tygodniowo. W okresie letnim miał nadto 6 godz. tygodniowo demonstracyi z nauki rolnictwa. Prowadził gospodarstwo szkolne i udzielał codziennie dyspozycyi gospodarczych.

2. Józef Froń, II. nauczyciel fachowy, przeniesiony z Kobiernic reskryptem Wydziału krajowego z dnia 25-go września 1899 LW 63058 w charakterze zastępcy nauczyciela. Uczył na obydwu latach nauki: hodowli w okresie zim. 3, w okr. letnim 2 godz. tygodn., nauk przyrodn. w okresie zim 10, w okr. let. 6 godzin tygodniowo, nadto prowadził ogród szkolny i mleczarnię.

3. J. Górski, pomocnik nauczyciel fachowy do uprawy roślin włóknistych, uczył na II. roku uprawy lnu w porze zimowej 2 godz. tygodniowo, a kaligrafii na obydwu salach nauki przez cały rok 4 godz. tygodniowo, przytem nadzorował uczniów.

4. R. Sygnarski, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył na obydwu latach nauki rachunków, języka polskiego, geografii, rysunków i śpiewu, razem 25 godz. tygodniowo w okresie zimowym, 18 godz. w lecie.

5. Jan Juszcuk, instruktor do robót praktycznych.

6. Ks. Józef Ramocki, katecheta, udzielał nauki religii 2 godz. tygodniowo przez cały rok na obydwu oddziałach.

Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne. Ponieważ w gospodarstwie samem uprawia się tylko te rośliny, które w systemy gospodarcze zostały wprowadzone, a jest ich stosunkowo niewiele, przeto ażeby dać możność uczniom zaznajomienia się z rozlicznymi gatunkami roślin gospodarczych, założono na przestrzeni 3000 m² tak zwane „pole okazowe“, gdzie na parcelkach o 2 m² uprawiane są najrozmaitsze rośliny.

W bieżącym roku szkolnym przeprowadziliśmy na wezwanie kraj. stacji botaniczno-rolniczej doświadczenia z uprawą 10 gatunków ziemniaków, które były uprawiane na przestrzeni 2500 m², a zatem każdy gatunek na przestrzeni 2½ arów, — nadto z uprawą „Soji“, pod którą oddano 2000 m² gruntu. Ogród szkolny o gruncie nieodpowiednim, bo żwirowatym, stanowi dla szkoły bardzo dobry obiekt demonstracyjny. Wprawdzie uprawa ziemi w ogrodzie musi być wykonaną z wielkim wysiłkiem pracy, ale też wkrótce będziemy mogli pokazać, że ta praca sownie się nam opłaca. W bieżącym roku zasadzono pod kierunkiem nauczyciela p. Fronia już wiele drzewek karłowatych owocowych, krzaków agrestu, porzeczek i malin a nadto założono szkółkę drzewek owocowych, mamy też już kilkaset sztuk przez uczniów szerepionych jednorocznych szcepów. W ogrodzie uprawia się warzywa jak na teraz dla potrzeby zakładowej a mamy nadzieję, że w przyszłości będziemy mogli nawet produkować na sprzedaż.

Ze środków naukowych przybyło bardzo wiele, bo zakupiono rozmaitych modeli, przyrządów i aparatów przeważnie dla nauk przyrodniczych za sumą 2113 koron. Brak nam jeszcze bardzo wiele a szczególnie brak nam maszyn i narzędzi, oraz przyrządów i modeli dla nauk zawodowych. Mamy jednak nadzieję, że Wysoki Wydział krajowy w najbliższym już czasie i tym brakom zapobiedz zechce

Pomiędzy środkami naukowymi znajdują się także już przyrządy i naczynia mleczarskie, jak centryfuga, maszyna, wygniatacz, przyrząd do oznaczenia tłuszczu w mleku Dra Gerbera i t. p. inne pomniejsze. Wprawdzie do tej pory mieściliśmy się z tem wszystkim w niewłaściwej ubikacji, bo nie mieliśmy dotychczas odpowiedniego na ten cel lokalu (obecnie nowy budynek na mleczarnię przeznaczony jest już na wykończeniu) jednak i tak uczniowie pracując sami, nauczyli się dokładnie obchodzić z tymi przyrządami i aparatami.

Frekwencja uczniów.

Z 9-ciu uczniów pierwszych zapisanych w r. 1898/9, którzy otrzymali promocję na rok II-gi zmuszoną była Dyrekcyja jednego z powodu braku pilności i bardzo słabych postępów w naukach ze szkoły uwolnić. Pozostało zatem na roku II-gim uczniów 8-u, którzy z dniem 1-go lipca 1900 r. przeszli na rok III-ci.

Z przyjętych z początkiem roku szkolnego 1899/900 uczniów 17-u nie nbył ani jeden i ci otrzymali wszyscy promocję na rok II-gi.

Nowo przyjętych na rok szkolny 1900/1901 było 17-u, z tych na żądanie rodziców jednego uwolniono po kilkodniowym pobycie w Zakładzie, tak, iż w dniu dzisiejszym jest na roku I-ym uczniów 16-u.

Z ogólnej liczby 41 uczniów tylko 2-ch ma stypendyum z Rady powiatowej krośnieńskiej, każdy po 240 koron, wszyscy zaś inni pozostają na funduszu krajowym.

Obecni w Zakładzie uczniowie pochodzą z najrozmaitszych powiatów. I tak:

	6	dostarczył powiat jarosławski	6
po 5	„	„	
„ 3	„	„	
„ 2	„	„	
„ 1	„	„	
		6 dostarczył powiat jarosławski	6
		„ cieszanowski i lwowski	10
		„ brzozowski, strzyżowski	6
		„ krośnieński, kamionecki,	
		„ łańcucki i przemysłański	8
		„ gródecki, niski, mielecki,	
		„ rzeszowski, jasielski,	
		„ biański, kolbuszowski,	
		„ złoczowski, hordzeński,	
		„ rohatyński i Królestwo polskie . . .	11
		Razem	41

Wszyscy wychowawcy tutejszej szkoły są religii katolickiej, z tych wyznania rzym.-kat. 29, grecko-kat. 12.

Z liczby 41 obecnych uczniów jest synów włościan 29, reszta tj. 12 synów urzędników prywatnych i służby niższej kategorii,

Studia odbyte: jedno lub więcej klasową szkołę ludową ukończyło 36 uczniów. 2-gą klasę gimnazjalną 3 uczniów, 1 uczeń ukończył I-szą klasę szkoły realnej.

Pod względem wieku: było 38 uczniów w wieku od 16—20 lat, 3-ech uczniów w wieku od 21 do 24 lat.

Sprawy internatu.

W roku szkolnym 1899/1900 w samym internacie nic się nie zmieniło; z chwilą otwarcia II-go roku zajęta została druga sala sypialna i druga sala naukowa, obecnie zaś od 1-go lipca 1900 r., kiedy przybyła nowa serya uczniów i rok III-ci został otwarty, zajęto 3-cią salę sypialną i 3-ą salę naukową dla użytku uczniów. Wszystkie potrzebne sprzęty do umeblowania sal były już w r. 1898 przygotowane, tak samo pościel i bielizna były przysposobione, — dokupiło się tylko brakującą ilość koców letnich a obecnie i 15 sztuk koców zimowych potrzeba będzie jeszcze dokupić. Garderoba uczniów w miarę przybywania nowych kandydatów musiała być powiększoną tak, iż obecnie oprócz brakujących jeszcze 15 sztuk kożuszków i tyleż guńek wszyscy uczniowie posiadają po 1 garniturze ubrania mundurowego, po 1 garniturze ubrania bawełnianego tak zwanego trykotowego i po 2 ubrania letnie drelichowe do pracy. Koszt całkowitego umundurowania 1-go ucznia wynosi:

1 garnitur świąteczny (mundurek)	kosztuje około	20 kor.
1 „ drelichowy	„ „	8·5 „
1 „ bawełniany do klasy	„ „	9·5 „
1 kożuszek	„ „	24·— „
1 guńka	„ „	22·— „
1 kapelusz filcowy	„ „	2·5 „
1 kapelusz słomiany	„ „	1·—
1 czapka wełniana	„ „	2·5

Razem około 90 koron.

Życie w Zakładzie pozostało niezmienione a uczniowie dostają wikt wedle spisu potraw i oznaczonej ilości pojedynczych wiktuałów. Wikt dla 1-go ucznia kosztował rocznie 184 kor. 32 h. czyli miesięcznie 15 kor. 36 h.

Zajęcie uczniów przez cały dzień w lecie i zimie oznaczone jest wydanym przepisem.

Gospodarstwo szkolne za rok 1899.

Z dniem 1-go stycznia 1899 r. były następujące remanenta z roku 1898, przedstawiające wartość:

A) Inwentarz żywy:		
koni roboczych 4 szt. wartości (cena kupna)	. . . . .	770 koron
krów 6 „ „	. . . . .	730 „
świń 2 „ „	. . . . .	130 „

Razem 1630 koron

B) Inwentarz martwy ogólnej wartości	. . . . .	1947 „
C) Ziemiopłody rozmaite w składach	. . . . .	1510 „
D) Zasiwy jesienne w r. 1898 na zbiór r. 1899: żyta na 5 ¹ / ₂ mor.		
wysiano 550 kg.	. . . . .	110 K.
koniczu na 2 ¹ / ₂ morg. wartości	. . . . .	50 „ 160 „

Razem 5247 koron

Z dniem 31-go grudnia 1899 oddano remanenta na rok przyszedły t. j. na rok 1900, przedstawiające wartość;

A) Inwentarz żywy:			
koni roboczych	2 szt.	wartości	500 koron
buhaj	1	"	286 "
krów	9	"	1330 "
buhajek 5 mies.	1	"	60 "
świń	6	"	360 "
pasieki pni	2	"	42 "
			Razem 2572 koron
B) Inwentarz martwy ogólnej wartości			3659 "
C) Ziemiopłody rozmaite w składach			3019 "
D) Zasiwy jesienne w r. 1899 na zbiór roku 1900:			
żyta 4 ³ / ₄ mor.		7856 K.	
pszenicy ozim. 2 mor.		47 08 "	
konieczu 5 mor.		143 40 "	
grochu zimow. pół mor.		8— "	277 "
			Razem 9528 koron
Wartość remanentów z dniem 1-go stycz. 1899			5247 "
"	"	31-go grud. 1899	9528 "
I) Różnica na korzyść r. 1899.			4280 koron
Wydatki w gotówce i porachunkiem w ciągu roku wynosiły:			
Na zakupno inwentarzy żywych			456 koron
"	"	martwych	4030 "
"	"	paszy i ściółki	131080 "
"	"	nawozów	78282 "
"	"	nasion	58274 "
Przynajęcie robotników			35766 "
Rzemieślnicy			18046 "
Utrzymanie służby			398— "
Asekuracja i inne rozmaite			33432 "
			Razem 444310 koron
Dochody w gotówce i porachunkiem w ciągu roku wynosiły:			
Ze sprzedaży zwierząt			77592 koron
"	"	produktów zwierzęcych	121076 "
"	"	rolnych	87330 "
Rozmaite drobne			130 "
			Razem 286128 koron
Wydatki wogóle wynosiły			444310 koron
Dochody	"	"	286128 "
II. Różnica na niekorzyść			158182 koron

Zestawienie:

I. Na korzyść gospodarstwa z r. 1899		428038 koron
II. Na niekorzyść	"	158182 "
		+ 269856 koron
A że na powiększenie wartości inwentarzy martwych dostarczył fundusz krajowy (z r. 1898 na urządzenie)		144020 koron
		Nadwyżka z gosp. 125836 koron
Po strąceniu czynszu dzierżawnego		1000— "
		Wypadłby dochód 25836 koron.

Rok 1899 przeważnie słotny i mokry, jeśli gdzie to w tutejszych okolicach i na gruntach glinowatych, nieprzemakalnych, zaliczyć musimy do bardzo niepomyślnych. Zboża piękne były na słomę ale natomiast bardzo mało plenne, okopowe a szczególnie buraki, brukiew i ziemniaki pastewne wydały bardzo małe plony, — jedna pasza była piękna, którą było jednak trudno zebrać dobrze.

Rezultat zbiorów był następujący :

Żyta z 5 ¹ / ₂ morga zebrano	3450 sn.,	które wydały	4564 kg. ziar.
Jęczmień 1 morg.	" 480	" " "	750 "
Owsa 4 mor.	" 2070	" " "	2980 "
Bobiku 1 morg	" 8 fur	" " "	1442 "
Buraków past. z przestrzeni	pół morga zebrano		3500 kg.
Brokuwi	" "	" "	6500 "
Ziemniaków z przestrzeni	2 ¹ / ₂ "	" "	15000 "
Koniczyny	" 4	" "	16000 "
Siana łąkowego	" 3	" "	6700 "
Mieszanek	" 4	" "	10300 "

Dyrekcya zaznacza ponownie konieczność odrenowania przynajmniej 15-tu morgów najmokrzejszych gruntów. W przeciwnym razie możemy być przy cokolwiek słotniejszych latach narażeni na słabe urodzaje a stąd i na małe dochody a nawet względnie i na straty z gospodarstwa szkolnego.

Kronika szkoły.

W roku szkolnym 1899/1900 zawiadomił Wydział krajowy pismem z dnia 25-go czerwca 1899 r. LW 39029, iż opiekunem kraj. niż. szkoły rolniczej w Suchodole zamianował Wgo Pana Waleryana Stawiarskiego, właściciela dóbr ziemskich w Jedliczu.

W ciągu roku hospitował tutejszą szkołę w dniach 18-go i 19-go stycznia Rada Wydziału krajowego Wny Dr. Ignacy Szyszyłowicz.

Nadmienić w końcu wypadu, iż za wiedzą Wydziału krajowego urządziła Dyrekcya w bieżącym roku szereg wykładów dla okolicznych włościan. Wykłady te rozpoczęły się dnia 15-go lutego i trwały do 20-go marca 1900 r. każdego tygodnia we czwartki i piątki po 2 godz. t. j. od 4 do 6-tej wieczorem. Wykładów zatem takich było 10, czyli 20 godzin, w których wzięło udział włościan ze Suchodołu, Głownienki i Krościenka niżnego razem 223 gospodarzy, czyli wypadło przeciętnie po 22 gospodarzy na każdy wykład.

Prelegentami byli: P. E. Bielski miał 8 wykładów z nauki rolnictwa i mówił przede wszystkim o tych kwestjach gospodarczych, które w czasie zbliżającej się wiosny miały najżywniejsze zastosowanie w gospodarstwach a zatem o wiosennej uprawie roli, o pielęgnowaniu łąk, o wyborze i doborze nasienia a szczególnie zwracał uwagę na przezorność, jaką gospodarze mieć powinni przy kupnie nasion a szczególnie drobnych, jak koniczyny i nasion traw; mówił o użyciu nawozów pomocniczych i ich skutkach, o obchodzeniu się z obornikiem, o siewie wogóle, przykryciu nasienia i pielęgnowaniu roślin w czasie wzrostu.

P. I. Froń miał również 8 wykładów, z których w 4-ech godzinach mówił o rozmnażaniu drzew owocowych przez szczepienie i oczkowanie, o pielęgnowaniu i t. p. i to przy zastosowaniu demonstracji, które nadzwyczajnie interesowały zawsze słuchaczy; w 4-ech zaś innych wykładach mówił o najpospolitszych chorobach naszych zwierząt domowych, przyczem podawał sposoby i środki ratowania zwierząt domowych.

P. I. Górski mówił przez 2 wykłady o uprawie lnu a P. R. Sygnarski mówił przez 2 wykłady o pasiecznictwie. Wykłady te dla włościan rozłożone były na dłuższy okres, a mianowicie na cały czas wielkiego postu, lecz kiedy w drugiej połowie marca zaczęło być ciepło i wiosna zaczęła na dobre objawiać się, zabrakło nam słuchaczy i wykłady zmuszeni byliśmy przerwać.

W bieżącym już roku szkolnym a mianowicie 14-go października b. r. urządziła Dyrekcya również dla włościan najbliższej okolicy wystawę z 50-ciu gatunków składającej się kolekcji ziemniaków na tutejszych poletkach wyprodukowanych, a przy tej sposobności dla udekorowania wystawy ziemniaków przedstawiła szkoła

z tegorocznych zbiorów 6 gatunków buraków pastewnych, olbrzymi koński ząb, średnio do wysokości $3\frac{1}{2}$ metrów wyrosły, okazy lnu surowego i moczonego, oraz wyprodukowane na ogrodzie tutejszej szkoły warzywa.

Tę na prędcie zaimprovizowaną wystawę urządzoną na dziedzińcu szkolnym zwiedziło w kilku godzinach poobiednich z górą 100 włościan. Gospodarze ci zwiedzili przy tej sposobności i tutejsze gospodarstwo szkolne, przyczem udzielano im wszelkich wyjaśnień.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej

w Suchodole, dnia 21-go października 1900 r.

Edmund Bielski w. r.

